

Budou války?

Odhadli jsme v Praze pomník prezidentovi Spojených států, který volal je do války pro věc spravedlivou, pro věc revoluční, pro osvobození národů, jejich sebeurčení a nový politický a mravní světový řád. V týchž dnech byli jsme pozváni jiným americkým prezidentem, abychom přistoupili k úmluvě, kterou národové světa vzdávají se války definitivně a bezvýhradně, kterou odmítají tento revoluční prostředek mezinárodního života a zavazují se všechny své snahy a potřeby realizovati výhradně podle platného právního pořádku prostředky mírnými. Po dvakrát v intervalu asi deseti let zasahuje Amerika určitým způsobem do dějin starého světa a jest pozoruhodno, že smysl tohoto vystoupení je pokaždé docela jiný, přímo protikladný. V roce 1917 Američani viděli se nuceni užítí sami válečného prostředku, nebylo zbytné, mělo-li se zabránit kulturnímu neštěstí a neměla-li býti poskvrněna národní čest trpným přihlížením k porážce práva brutální mocí. Dnes prohlašuje prezident Coolidge na bojišti gettysburském, na němž se zrodila americká jednota, že kdokoli by byl ještě zapleten do války, ať z jakýchkoli důvodů, jedná proti zájmu Spojených států.

Vše záleží, jak patrně, na tom, nemohou-li se již opakovat situace, kdy by bylo zájmem civilisace a věci fyzického nebo mravního života národů chopiti se zbraně. Amerika musela by se postarat zároveň — nebo aspoň nesměla by odpirat svou součinnost s těmi, kdož se již starají — aby tu byly dobře fungující orgány pro pokojné vyřizování mezinárodních sporů a bezpečné opatřování mezinárodní spravedlnosti. Ale tak daleko zřejmě ještě nejsme. Američané nechystají se nikterak vstoupit do Společnosti národů, ba ani — za rovných podmínek — do haagského soudu (ač pravomoc toho je velmi omezena), nestarají se také zatím ani dost málo o to, co bude dále po podpisu paktu Kelloggova, nenamáhají se odůvodnit vůbec své přesvědčení, že války již není třeba. Ne b u d e s e v á l č i t a d o s t ! Proč? Američané jsou až brutálně zřetelní: poněvadž se jim to nehodí, poněvadž každá válka poškozují zájmy Spojených států, rušíc cesty mezinárodního obchodu. Odmítají starati se o to, jaké má kdo důvody k uchopení se zbraní, nejsou povinni dělati rychtáře komukoli, ale jak příjdou k tomu, aby měli dbáti určité blokady, přerušovat styky s některým státem jen proto, že jeho přístavy byly jinou velmocí uzavřeny, třeba i na rozhodnutí Společnosti národů? Spojené státy nechtějí války a válečných prostředků vůbec a nechtějí jich proto, že jich sami nepotřebují a že jim užívání těchto prostředků jinými škodí!

Je patrně, že Američané motivují tentokrát své politické vystoupení v oblasti mezinárodní docela materiálně, ba materialisticky. Ale rozlišovat motivy ideální a materiální v jednání Američana je vůbec chybné. Je to rasa vzácně šťastná, u níž je pro-

spěšné dobré a dobré prospěšné. Evropan nikdy dobře neporozumí a bude v tom vidět cynismus nebo pokrytectví. Vždyť americká účast ve válce nebyla také jen postiženými Němci vykládána strachem o spojencům povolené kredity. Ve skutečnosti není v tom rozporu. Amerika současně zbožňuje dolar a obětuje dolary bohu, t. j. kulturním, humaním a vůbec vznešeným účelům. Americká filosofie je pragmatismus, který praví, že pravda je to, co se osvědčuje, co má úspěch, ale zároveň, že jen to má úspěch a to se osvědčí, co je pravda. Jestli tedy dnes Spojené státy vystupují proti válce proto, že jim běží o obchod a říkají to docela veřejně, pak to není pouhé sobectví. Válka kazí obchod a je pochybnou spekulací i pro ostatní. Nejsou-li si toho všichni dobře vědomi a myslí-li, že mají právo a snad i povinnost chopiti se zbraní k dosažení toho, co se jim zdá nezbytné, pak je to jejich omyl nebo vina. Američani jsou dnes docela přesvědčeni, že každý národ může býti s podmínkami své existence spokojen do té míry, že nemusí sahat k zoufalému prostředku války.

K tomuto názoru možno ovšem zaujmouti dvojí poměr: Budeme ho kritizovat, je-li tomu opravdu tak — a pak se arcí vyskytne i ta námitka, na niž jsme již na počátku upozornili, kdo a jak má opatřovat mírnými prostředky nápravu v mezinárodních nesnázích a sporech v běhu času se vyskytujících — musíme však bráti jej nejprve jako hotovou a neměnnou věc, jako fakt, který má sám o sobě svou mezinárodní politickou hodnotu. Spojené státy popírají potřebu válek a zasazují se veškerou svou autoritou o to, aby také ostatní války se zřekli. To je prostá skutečnost, kterou nikdo nezvrátí, kterou musí každý reálný politik vzít na příště do svého výpočtu. Amerika ovšem právě proto, že je proti válce, odmítá hrozit brannými sankcemi případnému rušiteli mezinárodního pořádku a daného slova, ale není pochyby, že není státu tak lehkomyšlného, který by se bez krajní nutnosti odvážil porušit závazek před Amerikou složený a klidně vyčkávat, co na to odpoví.

Není pochyby, že účast Spojených států na zajišťování světového míru má, i když zůstane pouze morální, větší cenu než nejlépe vypracované právní i morální sankce Společnosti národů, paralyzované neúčasti Spojených států. Ženevská instituce je vybudována na zásadě jednoduše myslivosti. To má svůj dobrý důvod, a bylo by naivním chtěli sem zavádět zásadu většiny jako demokratičtější. Mír se nedá vnutit — leda právě naprostou a zdrcující převahou — která je dána jednoduše myslivým stanoviskem všech nesúčastných (strany v konfliktu přirozeně nehlasují). Mechanické sčítání hlasů nemohlo by při nestejně, jich váze míti smyslu. Aspoň všechny velmoci musí být ve shodě, jinak není míru. To jsou prostě synonyma. Nyní si představme, že Spojené státy, největší velmoc soudobého světa, nejsou v Ženevě vůbec zastoupeny a budou ignorovat

usnesení, k němuž tam došlo. Není to totéž, jako kdyby nějaká velmoc v radě podala proti určitému řešení své veto? Anglie »sabotuje« právě proto všechny radikální pokusy o mírovou diktaturu Ženevy od doby protokolu z r. 1924, že je si vědoma neprosaditelnosti jakéhokoliv usnesení bez souhlasu nebo proti intencím Ameriky. Zásada svobody moří, kterou již Wilson měl mezi svými 14 body, znamená popření trestní sankce blokády. Kdyby rada S. N. se pro toto nejmírnější, ale neúčinnější opatření proti případnému provinilci usnesla a uložila anglickému loďstvu, jako největšímu, aby je provedlo, musila by se Anglie připravit na konflikt se Spojenými státy, které by si nechtěly dát překážet v návštěvě blokovaných přístavů. Od té doby, co americké loďstvo má paritu s britským, je takový konflikt nemyslitelný a přiváděl by okamžitě usnesení S. N. ad absurdum. Spojené státy musí při řešení každé velké mezinárodní krise spolupracovat se Společností národů, má-li se dospět k jakémukoli výsledku. To neznámá, že by musily přímo do ní vstoupit a v radě hlasovat, ani že by musily aktivně zakročovat. Stačilo by úplně kdyby daly zřetelně na jevo své sympatie s úsilím Společnosti a kdyby nepodporovaly, třeba bezděčně, stát vzdorující.

Tohoto účelu senyní dosahuje Kelloggovým návrhem. Spojené státy zavrhuje válku a to jako prostředek národní politiky, t. j. prostředek mocenského uplatňování států v jakémkoli směru. Nemohou tedy podporovat nikoho, kdo by zanedbal mírových opatření a prostředků Společnosti národů a pustil se bezohledně do násilné svépomoci. Každá vláda Spojených států byla by za podobných okolností nucena odsouditi odbojníka spolu se Ženevou, vývoj který za války světové vyžadoval téměř tři let a byl do poslední chvíle pochybný, udál by se nyní rychle a automaticky. Prakticky možno považovat divoké válčení za takových podmínek za vyloučené.

Zbývá otázka vážnější co potom? Má to snad znamenat zvěčnění statu quo, mrtvé ticho na luzích mezinárodních, zakříknutí každého růstu a zadržetí každého pádu v dosavadním pralese světové politiky? Kdyby to tak bylo míněno, pak není pochyby, že by pravdu podržel Mussolini: žádný mír není věčný, žádná smlouva nesmí být náhrobním kamenem národů. Naproti tomu ovšem pro žádný mír nemůže býti jednostranně měřen. Mír předpokládá zajištění klid a bezpečnost, mír znamená vždy určitý stav právní a územní. Ten musí být přijímán tak, jak je, jinak to není mír, nýbrž válka, třeba i bez krve. Při projednávání Kelloggova paktu ukázala se tato snaha států vyjasnit vztah pojmů míru a statu quo, přirozeně velmi živě. Severoamerická unie sama nemíní pro mír resignovati na cokoli ze své državy, nemíní se vzdáti ani své policejní kontroly ve slabých státech střední Ameriky a své výhradní odpovědnosti za celý kontinent vůbec. Nenamítá tudíž nic proti stejnému zájmu ostatních na zachování jejich příslušných posic, Anglie v Egyptě a Portugalsku, Francie na Rýně a ve střední Evropě, nehledě ke koloniím a dominiím ve vlastním slova smyslu.

I bez výslovného termínu stává se tedy Kelloggův pakt de facto paktem proti válce účinné. Válkou »jako prostředkem národní politiky« může býti míněna pouze branná akce vymáhající nějakou změnu

v národním resp. mezinárodním stavu. Případné mezinárodní sankce uplatněné proti rušiteli míru nemohou tím samozřejmě býti postiženy, ale ani obranná akce jakéhokoli druhu, neboť »to je právo přirozené, které nemůže být předmětem žádné smlouvy, nýbrž v každé se mlčky předpokládá.« Každý stát může ve své mocenské oblasti udržovat pořádek. Na př. vyslání námořní pěchoty do Nicaraguy nebo bitevních lodí do Egypta není válkou, poněvadž příslušné velmoci mají zde již své starší posice a vyhrazená práva. Právě tak nemohlo by se bránit kterémukoli účastníku paktu, třeba by to potom již byla válka (vzhledem k nepoměru sil není o válce anglo-egyptské nebo americko-nicaraguyské možno mluvit již ve smyslu technickém), kdyby se bránil všemi silami proti pokusu vzít mu část území, nebo smluvně zaručená práva. Ale jít zde do důsledků znamenalo by opravdu petrifikaci stavu vytvořeného mírovými smlouvami z r. 1919—20 a Francie musila by na př. míti právo stíhat válkou i nedodržením Dawesova plánu nebo čl. 42 a násl. týkajících se demilitarisace břehů Rýna!

Je patrné, že řeklo-li se *a*, musí se říci i *b*, nemá-li se válčit, musí se vyjednávat, a chce-li někdo opravdu zabránit válkám, zabránit výbuchu jen mnohem katastrofálnějšímu, proto, že byl déle zadržován, nesmí se spokojiti pouhým zákazem dosti autoritativním, aby ho bylo dbáno v dobách normálních, ale nedostatečným v dobách skutečné světové krise. Mír nemůže být získán jednou pro vždy ani sebe mocnějším a sebe geniálnějším opatřením, mír může býti jen stále znovu a znovu získáván. Svět, má-li býti klidný a spořádaný, musí dostat také svou docela určitou, trvalou a řádnou správu.

Není pochyby, že osobnosti odpovědné za nový kurs americké politiky, to je zejména senátor Borah a bez vší pochyby i Hoover, jsou si těchto důsledků dobře vědomi, tím spíše ovšem chápou je státníci evropští a činitelé ženevští, nebylo by však opportunní, z důvodů na snadě ležících, zmiňovati se o tom, snad příliš hlasitě. Veřejné mínění ani zde, ani tam, v Americe, ani v Evropě, ve státech statu quo, ani ve státech revisionistických neslo by plného osvětlení cesty a jejích etap a cílů. Bude to na každý způsob namáhavá a choulostivá cesta, pravý opak toho pohodlí, jež by si povrchní pozorovatel mohl od takového zákazu války slibovat. Bude třeba navykat si časem na různé nepříjemné nebo aspoň dnes ještě velmi nepravděpodobné představy. První z nich je skutečné odzbrojení t. j., obyčejně nepřehánějí, opravdu citelné, třeba postupné, překonávání nynějšího ozbrojeného míru. Pak je tu povinná arbitráž a ta nešťastná revise, s kterou se dnes zachází tak diletantsky a barbarsky, která však přes to přijde jednou na pořad, byť jen proto, aby byla odmítnuta, ať v celku nebo v tom kterém případě, jako marná nebo zbytečná. Mír je potřebou světa, ale jako ke každé potřebě, tak i k této musí být konsum vyhováván, naváděn, povzbuzován. Amerika, která již něco dokázala v tomto umění, chopila se nyní reklamy, propagandy, výroby i odbytu míru. Můžem být jisti, že staré zboží válečnické bude musit zmizet z oběhu.

Rudolf Procházka.

P O Z N Á M K Y

O slovenské kritice.

Jestli v zemích českých kritika — jak před časem konstatovala Přítomnost — jeví jakýsi úpadek, to jest (volně reprodukováno) stojí jaksi pod vlivem různých nakladatelských a klubovních klik, jest tomu na Slovensku jinak. Zde kritika předně nemůže státi pod vlivem nakladatelských firem, jelikož jich vlastně ani není; tím méně pod vlivem nakladatelských časopisů, jelikož jich vůbec není. Pokud se týče klik klubovních — tu už by se něco dalo říci. A spíše — společenských. Kritika, přirozeně, se rozvíjí souměrně s literární a uměleckou produkcí vůbec. Kde není produkce, nemůže býti kritiky, kde produkce je málo, jest málo i kritiky, a kde díla nemají význačných hodnot, tu i kritika musí se státi nevýznamnou. Slovenská kritika má zase málo toho, o čem by se mohla živěji rozhověti. Má dnes velmi málo předpokladů, ale na druhé straně má příliš mnoho závazků, dokonce i trpí pod tlakem jistého teroru, což je ve slovenských poměrech nejcharakterističtější. Tento teror byl jaksi stylisovaně precisován nedávno samotným ministrem školství drem M. Hodžou, který při příležitosti otevření výstavy slovenských umělců v Bratislavě pravil, že kritika při posuzování slovenského umění má býti »shovívavá«. Zda toto stanovisko je správné, těžko říci. Ale jako politician správné je. Zda prospěje slovenskému umění, těžko říci.

Všimněme si toho volání po shovívavosti. Zajisté: na Slovensku třeba mnoho shovívavosti, to jest té shovívavosti. Třeba být shovívavým k mnohým zjevům, hlavně k těm, jimž dobře nemůžeme my Češi porozuměti proto, že jsme zde nežili. Ale tato shovívavost nemůže jíti zase tak daleko, abychom nesměli kritizovati úkazy sloven. života, s kterými souhlasiti nemožno. A zde se často stává, že dostáváme co proto. Možno býti shovívavým i k tomu, že Slovensko při veřejných dodávkách má možnost 5%ho zvýšení nabídek; proto můžeme býti shovívavými, jelikož víme, že značná část průmyslu na Slovensku byla uměle ubita (viz Krompachy). Dokonce můžeme býti shovívavými i v mnohých jiných ohledech, ba mnohdy té shovívavosti skutečně třeba; ovšem shovívavosti, která se snaží pomoci, přispěti, poučiti. Ale v umění býti shovívavými není radno. Umění v každém případě, třeba bylo solí života, přece jen je do značné míry luxusem. Jest produktem takovým, jenž je postradatelnější chleba. Proto tam, kde se jedná o chleba, možno býti shovívavým. Ale tam, kde se jedná o umění, shovívavost jest nemístnou. Umění může býti jen jedno: to jest takové, jež snese kritiku. Ale to, co poctivé kritiky nesnese, sotva se odvážíme uměním nazvati. Kritika snad v jediném může býti shovívavá: v hodnocení prvního díla skutečného umělce. Ale nesmí býti shovívava k tomu, kdo provádí umění jako živnost.

Tedy pokud jde o kritiku slovenského umění, necht' kteréhokoliv, nelze přijmouti recept shovívavosti. České umění v dobách Nerudových bylo hodně malé. A přec Neruda ve svých kritikách mnoho té shovívavosti neměl. Neměl jí ani Havlíček a dokonce ani tam, kde se jednalo o sladké klamy národního života. My na Slovensku dnes proti Havlíčkovi jsme značně ustoupili. Zbývá tu tedy jediné kritika uměleckých děl, na kterou v poslední době se vede generální útok. A tu jest rozdíl mezi zeměmi historickými a Slovenskem. Kdežto tam jaksi projevuje kritika ochabnutí, zde, kde sem tam přece možno přečísti otevřené a poctivé slovo, začíná býti kritika terrorizována. Příklady: sdružení několika orchestrálních a pěveckých skupin provedlo v Bratislavě Novákovu »Bouři«. Jistý kritik odvážil se říci, že orchestr i sbory neprovedly svůj úkol dostatečně, že prostě toto sdružení, narychlo skupené a sehrané, ne-

mohlo už z technických důvodů věc dokonale provésti. Na tuto kritiku následovalo — zasláno v novinách i maďarských, kde spolky »ohražují« se proti podobné kritice a kde se — jako někde v Kocourkově — radí »panu kritikovi, aby si raději hleděl svého zaměstnání než hudby«. Potom se hrála v bratislavském divadle opera »Detvan«. A zase na jednu velmi spravedlivou kritiku odpověděl Svaz Slovenských umelcov »ohrazením se« v novinách. To jsou jen dvě ukázky; charakteristické tím, že pocházejí z hlavního města Slovenska, z Bratislavy. Ale i v literatuře setkáváme se co chvíli se žádostí autora ke kritikovi, »aby byl shovívavý«. Ovšem ve společnostech je otevřenější kritik často odsuzován; dokonce se i stane, že jste napřed upozorněn na to, že kdybyste snad nějak nelaskavě psal o tom či onom díle, že by vám mohla býti slovenská společnost uzavřena. S takovými maličkostmi se člověk na Slovensku sčítne velmi často. Kritika nejen umělecká, ale i všechno kritisování vůbec, jest odsouzeno už předem. A na druhé straně zase ten, kdo patří třeba jen k určitému politickému tábora, může býti ubezpečen, že jeho dílo bude hodnoceno kladně.

Tyto a jiné zkušenosti ukazují, že kulturně-tvářící a kulturně-kritický život na Slovensku dosud se neprobudil, dosud nezačal žít. A dokonce dnes jeví se snaha tento stav udržeti, učiniti jej zásadním pravidlem na Slovensku. Ne abychom postupem let zjišťovali touhu po přísnějším a přísnějším posuzování: pravý opak se stal. A to je chyba. Nežijeme dnes v dobách národního romantismu, ale v době práce, mnohdy tvrdé, mnohdy bolestné. Liché pochvalování zbahňuje charakter a nejvíce umělecký charakter. A dnes, v době velké a všeobecné mravní shovívavosti by bylo třeba a to i na Slovensku, aby alespoň v jediném směru začínaly se pátě narovnávat: v umělecké tvorbě; aby alespoň v jediném směru byla nalezena cesta z močalovitosti společenského rodinkářství: v umělecké tvorbě.

Slovenští umělci by konečně neměli zapomínati na to, že oni jsou representanty, nositeli a tvůrci národní kultury. A tu, kdyby srovnávali svoje díla s díly kultury české, německé, maďarské i jiné, jistě by při poctivém hodnocení vlastní práce přišli k názoru, že je nutno si žádati kritiky co nejpřísnější; oni, jako representanti a tvůrci kulturních hodnot národa státního ve svém území měli by první žádati, aby to, co nese pečeť jejich národa, bylo nejlepší a nejdokonalejší, takové, aby klidně mohlo býti přirovnáno k dílům národů jiných; neměli by se nikdy spokojiti s 5%ním rabatem pro svoje umění, neměli by se už z důvodů osobní a umělecké cti dovolávati shovívavosti; neboť samostatnost národní a státní nikdy se nemůže zrcadlit v pouhých řečech, byt' květnatých a nadšením oplývajících, ale v dílech a činech pozitivních; jestli však některý národ státní žádá si shovívavosti i v činech kulturních a dílech uměleckých, nemůže zabrániti národu jinému, případně i potlačenému, aby ho nepodeceňoval: neboť svoboda a samostatnost kategoricky si žádají lidí i prací plnohodnotných. Žádati shovívavost v posuzování uměleckých děl znamená dobrovolně znehodnocovati sebe sama.

B. M.

Církev a technika.

Katolická církev má svoji techniku organizace i propagandy; namnoze je to jen technika náboženských úkonů (vnější výraz mši, vnitřek kostelů, jejich polosvit, pološero, průvody atd.), které působí více, než vlastní obsah náboženských úkonů; to jak u inteligence, tak u lidu na venkově. Mluví se o době techniky; o století aviatiky, radia. Formy, kterými žijí ty které instituce, mění se časem, vývojem, neustupují-li instituce docela institucím novým. Církev chce se na vše dívati sub specie aeternitatis; nemůže však přejíti přes to, že lidé žijí v poměrech, které se mění, že technika hluboce mění formy společenského života. Katolická církev šla vždy pečlivě po tom, co lidi zajímá, láká; dovedla toho využití k svému prospěchu. Technika mění

každodenní život jednotlivce. Co má církev přijmouti z těchto vymožeností? Co má zamítnouti? Je tu mnoho otázek. Zcela praktických. O betonu, elektřině, radiu, aviatice, autech.

Na př.: na Smíchově je kostel sv. Václava. Je tam p. Pauli. U oltáře stojí dvě quasi-svíčky. Nejsou to opravdové svíčky. Jsou jen napodobené. I ta kapka vosku, která jakoby chtěla skanout, je jen tak maskována; nahoře je namontována elektrická žárovka. Nehoří tu voskovice. Svítí tu žárovka. 220 Volt střídavého proudu. Z holešovické elektrárny, nebo z Ěrvěnic. A vypadá to trapně, tak trapně, jako když — v témže kostele před postranním oltářem svítí elektrická žárovka skrytá v červené nádobce na olej. — Na Smíchově, u sv. Václava se modernisovali; místo voskovic propalují KW; snad mají smíšenou sazbu, snad se na tom ušetří; ale vypadá to tak podivně, jako když štedrovečerní stromček místo svíčky je ozářen malými žárovkami. Tento kompromis kostelů a techniky se nezdařil.

Jiná věc: dle novinářských zpráv chce prý Vatikán zřídit velkou vysílací stanici, která by umožnila Vatikánu, aby jeho slova byla opravdu slyšitelná ve velké části světa. Jmenuje se tu Marconi; je z Itálie a je katolík. Vatikán mu pomohl, když šlo o manželství tohoto průkopníka radiotelegrafie a radiofonie s dívkou docela mladou. Ale — nezní to trochu podivně, že vzkazy Vatikánu věřícím katolíkům by měly procházeti mikrofonom, amplifikací, antenou, aby byly zachyceny na sluchátka fy Telefunken, CQ, Nesper, Blaupunkt, atd., nebo na amplion? Na krystal nebo na 2—4lampovou stanici? Je trochu podivno, že by slova Vatikánu procházela nízkými i vysokými frekvencemi, tlumivkami, odpory, kapacitami atd. Cítíme, že to jaksi nejde dohromady. Bude potřeba vyčkat, jak se Vatikán rozhodne.

Ale — pokud jde o radio, rozhlas — jsou tu otázky docela praktické. Stalo se, že biskupové dali rozhlas do jakési klatby; stalo se tak v Maďarsku, kde dívkám se měří, mají-li dosti dlouhé sukénky, a kde kruhy docela oficiální falšovaly frankové bankovky. Stačilo jim, že rozhlas, tak jak je, je nekatolický, aby před ním varovali. — Jiná otázka, která byla aktuální i u nás: mohly se rozhlasem vysílati mše? Arcibiskupská konsistoř se rozhodla proti. Proto Radiojournal nevysílá katolických mší. Jsou lidé, kteří litují, že konsistoř rozhodla tak tvrdě. Líbila se jim mešní hudba, zpěv. Pravda: mešní hudba, zpěv není ještě mší. Ale kolik lidí chodí do kostela jen pro hudbu, pro zpěv. Je pro církev s prospěchem, pojme-li rozhlas do programu i vysílání mší? Církev tuto otázku prozatím zodpověděla negativně. Rozhlas se bez vysílání mší docela obejde; ale rozhlas je denním chlebem statisíců; je formou styku, jako jsou noviny. Vystačí církev s tímto negativním stanoviskem k rozhlasu?

Dr. A. Fuchs dotkl se jiné otázky technické: kostel z betonu? Je možný kostel z betonu? Kostel ze stavební hmoty moderní doby, ze stavební hmoty, která se nepodrobuje stylu, ale která si diktuje tvar, konstrukci stavby. Říká se (konstruktivisticky): vila = obytný, bydlicí stroj. Obchodní palác = obchodní stroj. Kostel? Církevní stroj? Najde se architekt, který dovede postavit betonový kostel? Dovede snad udělat plány veřejné, velké, monumentální budovy; dovede však vyjádřit betonem katolické tendence? Konstruktivistický kostel? Či paběrkování z gothiky, tak jak se stalo u sv. Ludmily na Vinohradech, nebo u nevkusného kostela v Holešovicích, který straší úspornou gotikou?

Aviatika? Nobile měl s sebou kříž, který vážil 80 kg. Nobile je katolík. Provázel jej kněz, a jeho výprava dostala požehnání ve Vatikánu. Nobile selhal. Jako vůdce »Itálie« i jako člověk. Jsou lidé, kteří vzpomínají, že Nobile letěl jaksi pod záštitou Vatikánu. Neexponoval se tu příliš Vatikán, když tu — zcela

moderně — projevil svůj zájem na expedici gen. Nobileho?

Rozpacitý je poměr církve k filmu. Odmítnout jej, protože film bývá lascivní, protože nevychovává, ale kazí? Přijmout jej? V Americe, v katolických kostelech jsou bílé projekční plochy. Dějí se pokusy o katolický film, byť neoficiálně. Jest v zájmu církve, aby film hledal náboženské, biblické sujety? Církev tu je na rozpacích. Ví, jaký vliv má film, ví, kolik lidí chodí do biografů, a kolik do kostelů. Film do kostela? Církevní náměty do filmu? Prozatím; rozpaky.

Je celá řada otázek, které přináší s sebou doba technické kultury, kterým se církev nemůže vyhnouti. Nemůže je obejít. Vyrovnal se s nimi? Modernisoval techniku organizace církve? Je svojí podstatou konservativní. Moderní technika se obejde bez církve. Obejde se církev bez užití moderních technických prostředků styků, výchovy, ovlivňování veřejného mínění (aviatika, radio, film)? Ať již církev si odpoví na tyto otázky jakkoliv, ať je již přijme, či zamítne, je znát, že církev v době technické kultury je zatížena jakýmsi anachronismem. Bude-li konservativní, bude-li odmítati tuto techniku nové doby, dostane se tím mimo proud doby, která technikou žije a dýchá; přizpůsobí-li se jí, zadá si tím ve svém hrdém konservativním cítění. Ať tak, či onak; situace církve není tu nejlepší. V. G.

NARODNÍ HOSPODÁŘ

Joseph Caillaux:

Evropa za deset let.

I. Spolupráce nebo úpadek.

Politik zaslouží si čestného titulu státníka teprve tehdy, když je schopen vycitovat politickou budoucnost a když se vzmuží k tomu, aby neomylen běžným míněním varoval své současníky před všelikými nebezpečími budoucnosti, jež on sám poznal. »Své době slouží jen ten, kdo ji předstihuje«, napsal jsem v jedné ze svých knih. Úloha proroka byla arci vždy stejně nevděčná jako svízelná. Je třeba jen poněkud listovat v knize dějin, aby se našlo dostatečné množství důkazů toho, že mužové, kteří se podjali úkolu varovati své současníky před příštími nebezpečími, upadli do velikých nesnází, ano, že těmto nesnázím dosti často podlehli.

Jak bude vyhlížet Evropa za deset let. Deset let! Věru jen krátký úsek v dějinách lidstva, v životě jednotlivce značná doba. Obávám se, že po uplynutí těchto deseti let Starý Svět nebude ještě úplně zotaven ze mdlob, do nichž byl uvržen světovou válkou. Nejvýznačnější vlastností dnešní Evropy je těžkopádnost národů. Podobají se člověku, jenž dlouho spal, ve spánku byl trápen ošklivými sny a nyní se pomalu probouzí a trpí následky těchto ošklivých snů. Nelze žádati, aby takový člověk s obestřenými smysly vládl všemi svými duševními i tělesnými silami. Trýznivý nepokoj děsivých nocí vězí ještě v něm, nové preludy jej zastrašují; budou jej obtěžovati ještě později, až úplně procitne a ošklivý sen bude dojem nových dnů znenáhla zatlačován do podvědomí. Spáček je však ještě slabý, chtěl by vstáti, neodvažuje se však. Jen čas může jej uklidnit; jen on může mu navrátit důvěru v sebe, již potřebuje, aby se zase stal celým člověkem.

Tento symbolický spáček má však neurčitý pocit, že slabost, jež v něm vězí, znenáhla zmizí. Tuší, že, se blíží mezníku svého života, že stojí takřka před křížovatkou a že mu nyní bude voliti mezi dvěma cestami. Kterou cestou má se dát? Nerozhodně váhá. »Toto je cesta k míru«. »Ona cesta vede k válce«, říká se mu. Jistě by se dal s radostí první cestou, kdyby si byl jist,

že není klamán. Tu však ozve se v jeho nitru varovný hlas: »Pozor, pozor, chtějí tě přelstít! Ukazatel na křižovatkách je falšován. Cesta, jež má vésti k míru, je stejně jako ta druhá obklopena propastmi, jichž se obáváš; přes cestu je však natažen ostnatý drát, o nějž se rozedřeš do krve, na cestě jsou bažinaté jámy, do nichž se propadneš. Druhá cesta však, již nazývají cestou k válce, je široká a rovná. Po ní budeš moci jíti bez překážek, svobodně a vzpřímeně. Budeš-li dostatečně opatrný, vyvaruješ se propastí, jež se rozevírají také po jejich stranách.«

Tento přírůbek učiní moji prognosu srozumitelnější.

V Evropě žije dnes sotva vzdělanec, jenž by nebyl slyšel heslo: Evropě zbývá jen jedna volba: buď spolupráce nebo úpadek.

Spolupráce! Lehce se to řekne, těžce se to dělá!

Nutno předem uvážit, že veškeré politické povídání je úplně neúčinné, ano, že dokonce dokumenty, jež jsou podepsány vládami a podle jejich slov mají býti všechny konflikty podle možnosti vyloučeny, mají jen malou cenu. Byly by jako stébla smeteny orkánem vášně a národní nenávisti, kdyby se takový orkán zase rozpoutal. Aby taková katastrofa byla zažehnána, musily by býti úmluvy, jež jsou mezi jednotlivými národy — a o nichž vědomě nechci říci nic zlého, jimž také nechci upřít jistou cenu, a to méně pro jejich obsah než pro jejich cíl — dvojnásobným způsobem doplněny, totiž jednak psychologickými, jednak hospodářskými okolnostmi.

Za světové války se mnohdy tvrdilo, že by válka byla brzy skončena, kdyby vojáci, kteří v zákopech leželi proti sobě, mluvili toutéž řečí. Národové Starého Světa nevzdají se nikdy svých mateřských jazyků, můžeme je však časem pohnouti k tomu, aby rozuměli společné nadřazené řeči. Musíme je, abych použil poněkud bizarního obratu Briandova, přivést k tomu, aby mluvili a se dorozumívali »řečí evropskou«. Vlna společných ideí musí se rozlítí Evropou, zatopit národní chápání a pojmání světa a prostoupit všechny národy stejnou ideologií, jež by je ovládala, aniž by zničila nebo porušila ideologii národní.

Provedení tohoto úkolu je mimořádně obtížné. Intelektuálové jednotlivých národů musí se však pokusit o jeho splnění. Mám pocit, že převážná část evropské inteligence již pochopila, že zde jde o kulturní obrodu, o renesanci, o nic menšího než obnovení civilizace mezi národy.

Dostojí evropská inteligence v příštích letech tomuto velkému úkolu? Výměna profesorů a studentů, konference v Berlíně a Vídni o francouzských a anglických otázkách, diskuse v Londýně a Paříži o německých problémech, uveřejňování spisů, jež mohou působiti smířlivě, to všechno jsou jistě užitečné kroky na správné cestě. Jsou to však jen první kroky. Dokud vlády k tomu nepodaří pomocné ruky a dokud není žádné organizace, jež by všeliké pokusy o sjednocení národů soustředila, nemůže se státi nic rozhodujícího.

Ač veliká je má důvěra v moc duchovních hnutí, ač jsem velice přesvědčen o tom, že v přítomné době touží vzdělanci všech národů po duševní pospolitosti, pronásleduje mne přece starost, že toto velké hnutí bude vykazovat jen malé výsledky, dokud nebude utuženo a neseno hospodářskými zájmy. Ale nouzová vzájemnost hospodářských zájmů již trvá a projeví se postupem doby stále silněji.

II. Volná cesta.

Dost často se tvrdilo, že se Evropa v posledním století proměnila v obrovský tovární podnik, jenž zaměstnává o sto milionů dělníků více než jich může uživit, a jemuž se jen daří udržovati tuto armádu dělníků při životě tím, že své tovary vyměňuje za suroviny a požitaviny zemí poměrně mladých, jako na př. velkých oblastí severní a jižní Ameriky, Austrálie a starých území Asie. Světová válka vedla samozřejmě k pře-

sunům v mezinárodním průmyslovém hospodářství. Pohnula národy, jimž Evropa dosud dodávala tovary, jichž potřebovaly k udržení svého života, k tomu, že buď zařídily svůj vlastní průmysl nebo že kryly svoji potřebu na jiných trzích — hlavně ve Spojených státech. Starý Svět musí si proto především pomoci tím, že zvýší spotřební schopnost svého vlastního obyvatelstva tak, aby ve svém nitru našel odbytiště, jež ztratil v cizině.

K tomuto zvýšení spotřeby je především třeba rozšíření malých národních trhů, aby tímto způsobem bylo dosaženo lepších odbytových možností. Rozšíření národních trhů předpokládá politiku volného obchodu a liberální obchodní smlouvy, jež by pohněly vedly k jedinému velkému evropskému trhu.

Takovými opatřeními mohla by býti celá Evropa sloučena v jedině velké zájmové společenství, a budoucí válka stala by se nemožností. Nastal by podobný vývoj, jaký jsme mohli pozorovati ve Spojených státech, když u příležitosti vážného sporu mezi dvěma státy americké Unie, jenž hrozil proměnit se v konflikt válečný, bylo zákonem stanoveno zrušení celních přehrad v tomto ohromném území. Bezprostředním důsledkem tohoto opatření bylo, že o válce mezi oběma státy nebylo již řeči.

Utopie v Evropě! řeknou mnozí. Svět nikdy neschválí zrušení celních přehrad. Protekcionářské předsudky, v nichž se ustálila obchodní politika Evropy, jsou příliš obratně hájeny soukromými zájmy. Připouštím, že by bylo těžké přemoci protivnictví velkých koncernů, průmyslu ocelářského a uhelného, předpokládaje, že by se vůbec této velké reformě vzpíraly. Ale což není také smýšlení evropských průmyslových vůdců veskrze příznivo evropskému dorozumění? Mezinárodní ocelářský kartel, chemický trust, nejsou to zárodečné buňky ohromné evropské průmyslové Dohody? A jestliže se tato Dohoda rozšíří ještě více, nepadnou pak celní přehradly samy sebou?

Dnes je tím větší naděje na takový vývoj, čím více zajímavé hnutí, jež dnes již můžeme spatřiti na obzoru hospodářského dění, se bude rozšiřovati; totiž tiak americké konkurence na Evropu. Americký průmysl má sice bezpečnou kalkulační základnu ve svém ohromném tuzemském trhu; v případě přesycení tohoto trhu — toto nebezpečí hrozí dnes značnou měrou — pokusí se však beze vší pochybnosti o zaplavení Starého Světa svým zbožím, nebude-li se tomu Evropa bránit, a to týmiž zbraněmi, jichž používá Amerika. Nebylo by skutečně radno a také nikterak užitečno, kdyby Evropa proti této průmyslové invasi Ameriky bojovala zahájením ochranné politiky. To by byla jen hra pro děti, jako když chlapec na břehu moře postaví malíčky kopec z písku, aby zarazil nápor přílivu. Jako americký průmysl, potřebuje také průmysl evropský velký tuzemský trh, aby snížil výrobní náklad svých rozmanitých výrobků. Jen všeobecná průmyslová Dohoda umožní dosažení tohoto cíle.

Poněvadž je v povaze člověka, že po takových dalekosáhlých úmluvách, jejichž provedení je nad to velmi obtížné, sahá jen tehdy, když nutnost jej k tomu žene, může Amerika tlakem své konkurence, aniž to chtěla, prokázat Evropě velikou úsluhu.

Neočekávám snad příliš mnoho? Neskládám příliš veliké naděje v lidský rozum, očekávám-li v těchto deseti letech novou sjednocenou Evropu, z níž se pohněly vyvine velký jednotný národ? Byl bych úplně spokojen, kdyby v těchto deseti letech Starý Svět se začal orientovat ve smyslu takovéto hospodářské solidarity.

Zdali se tato naděje splní, ukáže nám budoucnost. Nesplní-li se, setrvá-li Evropa ve svém přítomném stavu, bude její existence značně ohrožena. Rozeklána ve vlastním nitru, rozdvajena stranickými zájmy, hospodářsky krajně ohrožena, bude pomalu odumírat. Jako těžce nemocný člověk, jenž se chvěje při

myšlenke na chirurgický zásah, pokusí se vléci se dále přes svoji stále se vzdávající slabost.

Zde čeká veliký úkol evropskou inteligenci, již jsem, pokud je vůbec vnímavá pro takové altruistické myšlenky, vždy považoval za skutečného hlasatele pokroku ve světě. Na ní je, aby probudila dřímající veřejné mínění světa tím, že by poučila Evropu o jejím skutečném stavu. Necht neustane opakovat, že pospolitost je pro Evropu otázkou existenci.

Všichni, kdo jsou vážně a poctivě znepokojeni chybami a slabými mírových smluv, především smlouvy versailleské, musí ukázat, že je jen jedna záruka míru, jež spočívá v tom, že Starý Svět se změní a tak napraví chyby naší diplomacie. Těchto úspěchů nelze však dosáhnouti metodami zastaralé diplomacie. Nedosáhne se příliš mnoho, posunou-li se prostě hranice; velké obtíže mohou být překonány jen tím, že státy budou navzájem mezi sebou organicky spojeny, že budou vytvořeny nadřazené organizace, jimž bude svěřen úkol pečovat o bezpečnost a chrániti zděděná práva potlačených minorit.

Pomozte upravit tuto nadějnou cestu, mimo níž není pro Evropu bezpečnosti. Snažme se zabrániti, aby naší společné vlasti Evropě byl uchystán osud Babylonu nebo Ninive!

PSYCHOLOGIE

R. Saudek:

Příklad rozboru rukopisu.

Rozbor rukopisu Otty Weininger, v mládí zemřelého němce, myslitele, jehož dílo „Geschlecht und Charakter“ se stalo slavným).

Syracusa, 2. August 1903. *auf ein Stück*
 Stadt in Auzona zu war-
 ten, eine ich. ion. bin, Nege-
 Masina, Taormina (einen der
 schönsten Punkte der Insel), Catania
 (Aetna) haben gereist.
 In Rom hörte ich den
 Trovatore, und bin mehr als
 je der Meinung, dass Verdi ein
 Genie gewesen ist. ~~xxx~~ hier hörte
 ich vorgestern Abends in einer
 zauberischen Gegend, am Strande
 des mondbeschierten ionischen Meeres,
 zwischen der ~~xxx~~ papyrusbestandenen
 Quelle Arethusa und den Segelstüben
 des Hafens, die *Militer* Corso - Musik die
 Cavalleria rusticana spielen.
 In dem die großartigste Vorstellung des Herz-
 schloß sich findet.

Materiál: 19 řádků první stránky čtyřstránko-
 vého dopisu příteli.

A. Čtyřnásobné přečtení rukopisu. Ač se písmo zdá následkem četných oprav nejasným a nezřetelným, je přece dobře čitelné. Text je formulován v dobře promyšlené spisovné řeči.

B. Mechanické prostředky. Písmo je psáno měkkým špičatým pérem, jež se již při slabém tlaku na držátko rozdvouje a provádí širší tahy. Inkoust je vysloveně hustý, čímž často vznikají smyčky přeplněné inkoustem.

C. Vyšetření stadia zralosti psaní. Pisatel dosáhl již dávno plné zralosti psaní, jež je však rušena třemi činiteli:

1. Uvedenými nedokonalostmi mechanických prostředků.
2. Přerušováním větného impulsu v důsledku četných textových oprav a pozdějších doplňků (impuls pro pouhé části vět), jakož i zdůrazňováním jednotlivých slov (impuls slovní, resp. písmenkový).
3. Opravami tvarů písmen.

D. Zjištění, píše-li pisatel mateřskou řečí a národní abecedou, již se učil psáti v dětství.

Mimo několik cizích slov užívá pisatel řeči mateřské, latinské abecedy a ležatého písma; všem třem se naučil ve škole.

E. Určení stupně rychlosti.

Písmo jeví tyto prvotní znaky stupně rychlosti:

Tahy jsou nelomené. Nevyskytuje se ani pravoběžnost ani levoběžnost typicky markantní formou. Velká jistota při umísťování puntíků, jež jsou přesně nad kmenem a mají tvar teček.

Přerušování výkonu psaní častými opravami, tečkovité adjustování závěrečné a příležitostné hrany.

Písmena jsou psána vždycky tak zřetelně, že je Němec snadno, bez námahy přečte; konec slov se někdy zvětšuje, někdy zmenšuje.

Písmo je svým založením široké. Absolutní síla tlaku se velmi mění, nikoli však v částech písmen, nýbrž v celých částech textu. Tyto rozdíly stínování nesmíme však zaměňovati s rozdíly stínování mezi vlasovými a stínovými tahy, jež jsou důsledkem přirozeného střídání, napínání a ohýbání svalů.

Nahoře uvedený zjev ukazuje absolutní intenzitu určitě části textu použitého tlaku, kdežto zde jde o tlakové rozdíly, jež jsou nezávislé na absolutní síle tlaku. Tyto rozdíly v stínování nejsou význačné. Proto ke konci stránky se kraj poněkud šíří.

Druhotné znaky stupně rychlosti:

Úhel písma se nestává ostřejším, ale ani rovnoběžné stínové tahy se nevyskytují. Nelze mluvit ani o sekundární šíři ani o sekundární těsnosti.

Řádek ani nestoupá ani neklesá.

Změna držení péra. Tato změna jest při původně spontánním sepsání textu normální a podmíněna automaticky pokračujícím pohybem psaní. Při pozdějších opravách a několika zdůrazněných začátcích se vyskytuje neobyčejně častá změna držení péra (řádek 8 Trovatore, řádek 16 Corso, řádek 17 Cavalleria).

Souhrn:

Stojíme před dilematem. Můžeme jednak vyvoditi závěr, že tu jde o původně pomalý výkon psaní, který je urychlován převládajícím, třebaže silně brzděným

impulsem větným. Mohli bychom však zaujmouti také stanovisko, že znaky pomalosti lze vysvětliti ryze mechanickými okolnostmi. Nelze nám pokračovati, dokud není tato otázka jasně zodpověděna. Vezmeme si tedy špičaté měkké péro, zhustíme inkoust moukou nebo prachem a pokusíme se psáti střídavě několik řádků silným a několik zase slabým tlakem. Tento pokus ukáže, že při správně fungujícím svalovém tónu (ač jsme si k pokusu vybrali špatný materiál) budou v našem písmu jasné rozdíly stínování mezi vlasovými a stínovými tahy. Z toho vyplývá, že nezvyklé mechanické podmínky překážely sice nucenému výkonu psacímu, že by se však přes to znaky pomalosti vyskytaly ve Weiningerově písmu i tehdy, kdyby byl užil dobrého materiálu ku psaní.

Musíme nyní zjistiti, nebyl-li jeho svalový tón v pořádku, anebo vznikla-li pastóznost »dlouhým« držením péra, t. j. daleko od špičky péra. Protože se mu dařily horní délky zrovna tak jako spodní, je zřejmo, že svalový tonus fungoval správně; písmo bylo psáno tedy při dlouhém držení péra a pastóznost je pravá.

Plný impuls větný jest tudíž sice dán, je však trojnásobně brzděn, takže došlo jen k pomalému výkonu psaní. Tři druhy překážek jsou:

a) Neikrajnější soustředění na stylisaci vět. Weiningerova ovládá představa, že tu jde o formulování, jež musí mít plnou vyspělost, jako věci, určené pro tisk.

b) Překážky spontánnosti, vzniklé vylíčenými nedokonalostmi nástrojů a materiálu psacího.

c) Překážky, vzniklé fyziologickým založením, vedoucím k pastóznosti.

Dvojznačné znaky stupně rychlosti.

V písmu Weiningerově se vyskytují také dvojznačné znaky, totiž vyzdvihování jednotlivých slov, jež se děje jednak zvětšením, jednak užitím písemného impulsu. Toto zdůrazňování jednotlivých slov se však většinou vztahuje k zeměpisným nebo cizojazyčným označením nebo k jménům, je tedy odůvodněno textem a znamená jen opětovný znak vědomého usilování o zřetelnost výrazu.

F. Zjištění, je-li posuzované písmo přirozené či nikoliv.

To, co jsme až dosud vyšetřili, dává dokonalou odpověď. Jde sice o dopis, psaný s velkou soustředěností na obsah, současně však účinkují zde motivy ješitnosti, jevící se v zdůrazňování počátečních písmen, v dodatečných opravách písmen, a v samolibosti, s níž pisatel maluje krásně znějící jména cizích měst.

G. Zjištění třídy úrovně.

1. Písmo je pomalé a částečně nepřirozené.

2. Všeobecné rozvržení plochy je dobré, horizontální normální, vertikální v ostatních částech rukopisu dobré, zde však místy trpí zdůrazňováním poměrů velikosti. Vidíme před sebou graficky, jak přehnaná snaha po jasnosti výrazu vyvolává okolnosti, jež jasnost opět ruší.

3. Tvary písmen jsou utvářeny individuálně a svérázně, ovšem na újmu přirozenosti.

Ze souhrnného uvážení třídy úrovně vyplývá osobnost vnitřně dosud nevyrovnaná, myslící rychle, spontánně a originálně, jež je však vždycky plna samolibosti, nemyslí nikdy zcela na věc samu, nýbrž vždycky částečně na dojem, jaký vyvolá. Usiluje o nejjasnější způsob výrazu, chce však současně nalézt co možná originální formu, aby tím osobně vynikl.

H. Individuální znaky písma.

Adjustace na začátku jsou řídké, adjustování uvnitř slov se nepřihází vůbec, protože písmo je vázané.

Adjustace závěrečná je častá (3. řádek v slově ich, 5. řádek v slově Catania, 7. řádek v slově Rom, 8. řádek v slově Trovatore, atd.). Toto adjustování na konci, jež, jak víme, znamená samolibost, se objevuje zrovna na oněch místech, kde jsme již dříve zjistili radost ze psaní krásně znějících jmen cizích měst, a dále při osobním zájmu já (ich). Tentýž znak máme, jak známo, pro hašteřivou umíněnost a snahu mítí poslední slovo.

Rozdělení psací plochy.

Řádek běží vlnitě. Po tomto zjištění musíme se přirozeně během dalšího vyšetřování dobře všimati, vyskytují-li se současně druhé dva znaky všeobecné vratkosti písma.

Velikost a poměry velikosti.

Písmena v lince jsou při značné proměnlivosti výšky v podstatě malá. Malé rozdíly dále převládají, místy však jsou rozdíly délek silně zdůrazněny, čímž trpí vertikální rozdělování. Silná proměnlivost rozdílů délek a střídání v zdůrazňování horních a spodních délek. Náhlé přehnané zdůraznění rozdílů délek při všeobecném jejich zmenšování svědčí o nevyrovnatelnosti pisatelově.

Těsnota a šíře.

Písmo jeví původní šíři; tato je prvotním znakem rychlosti a symptomem počáteční spontánnosti.

Písmo je ležaté, úhel sklonu se však značně mění. I zde se setkáváme s velkou proměnlivostí.

Zjednodušení a zbohacení.

Písmo je zjednodušené i zbohacené. Musíme přesně rozlišovati prvopis dopisu konečný a jeho obraz po dodatečných opravách. Pozorujeme, že začátky slov při prvním napsání textu jsou jednoduché. Tak by vypadalo přirozené písmo Weiningerovo, kdyby ho ješitnost nesváděla k bezúčelným dodatečným opravám tvarů písmen. Zbohacení tvarů nedělo se spontánně, hned při napsání textu, nýbrž vědomě při dodatečných opravách.

Způsoby vázání.

Vedle tendence psáti tvary girlandovité a hranaté pozorujeme v písmu tu a tam nitkový duktus (viz 3. řádek, 4. slovo über, 5. slovo Rom, 9. řádek v slově Meinung, a příležitostně tvary arkádovité, symptom to vratkosti. Pisatel však potlačuje tento sklon s velkým úsilím. Vratkost má totiž za následek nejasné, ubroušené tvary písmen a nejlepší prostředek k jejímu potlačení je vědomé zvětšování poměrů velikosti.

Docházíme tudíž k poznání, že to, v čem jsme dříve spatřovali další znak samolibosti, je ve skutečnosti reakce na vratký ráz charakteru.

I. Shrnutí zjištěných znaků písma:

1. Mechanické duševní brzdění spontánnosti (fyziologické poruchy se nevyskytují). Špatné nástroje ku psaní. Špatný materiál psací. Zpomalený výkon psací. Vyzdvihování krásně znějících cizích slov nebo formulací. Dodatečné opravy jsou psány impulsem pouhých tahů.

2. Okázalé zdůraznění estetického vzhledu písma. Dodatečné opravy a doplňování smýček mající za prvé svůj původ v tom, že pro špatný materiál vlasové a stínové tahy splývaly; za druhé v tom, že se pisateli zdálo písmo tam, kde z nedostatku

ŽIVOT A INSTITUCE

Karel Šmejkal:

O trestu ve vojsku.

Z připravované knihy »Voják a kasárna«.

Ve vojenském životě pokládá se trest za jediný možný prostředek nápravy a za pilíř vojenské disciplíny. Trestem se vyřizuje všechno: provinění, opomenutí, nehoda i osobní nenávisť.

Poslední motiv, osobní nenávisť, nutno podtrhnouti, zdůrazniti, neboť to je určitá zvláštnost proti občanskému životu, kde není možno tak dobře a skrytě mstiti se protivníku. Zde mezi námi lze osobní nenávisť velmi dobře proti druhému vybiti, aniž by bylo nebezpečí, že za případ musíte odpovídati, pomíjíme-li odpovědnost morální. Není potřeba býti představeným, stačí, máme-li dobrou taktiku. Můžeme přiskřípnouti nenáviděného, jsme-li ve službě, podněcováním druhých, aby proti němu za příznivých okolností nepřátelsky vystoupili. Pak podaří se nám protivníkovi tak život otrávit, že na vojnu do smrti nezapomene. Musíme však býti hospodářsky silnější anebo míti u setniny popularitu (tento pojem bude vysvětlen později).

Opomenutí i nehoda se klasifikuje stejně jako provinění. Neuváží se, že nejste denně v kondici, prostě řečeno, že ale jednoho dne dolehne na vás tesknota, vše vás mrzí a otravuje, a v takovémto stavu nemáte ani za haléř chuti vykonávat vše s příslovečnou hbitostí. Rádi byste se ten den někde »ulili« stranou, aby na vás nebylo vidět. V tyto dny však máte obyčejně smůlu, do něčeho vlítnete.

Polehčující okolnosti se neuvažují. To je výmluva. Přesvědčujte představeného, že při cvičení zavínil váš špatný obrat dolík pod pravou nohou, pokuste se ho přesvědčiti! »Jste indolentní, hlase se u raportu«, jsou poslední slova.

Je skutečně v mužstvu tolik zlého?

Rozdělíme-li si mužstvo do několika skupin podle toho, jak dodržují a vykonávají vojenské rozkazy a předpisy a pohlédneme, jakých jsou vlastností, jak často jsou trestáni a jak se k trestu staví, a zjistíme, zda u nich trest plní svůj úkol, totiž, zdali napravuje.

Do první skupiny zařadíme ony vojíny, kteří doslova plní vojenské rozkazy a předpisy. Tím ovšem je vyloučena možnost konfliktu s představenými. Jsou pracovití, mírní, rozvášní a mnoho výtek a příkoří se strany představených přehlédnou. Výtky je mrzí, ale ne reagují na ně zevně. Nespokojenost s vojenským systémem projevuje se u nich chvilkově, dočasně, náladově. Úsměv představeného vrací jim však spokojenost. Jest jich asi 15 procent všeho mužstva. Těmto lidem se hodně promíjí, poněvadž je jisto, že kázeňský přestupek nebo přečin neprovedli ze zlého úmyslu, že měli smůlu. Je to vlastně u takového muže čirý přehmat, který tím okamžikem, kdy byl proveden, je napraven. Tato kategorie se trestu bojí, vyvolává u nich bázlivost a nerozhodnost. Bojácně dívají se kolem, zda snad zase neupadnou ve trest. Tento způsob u nich více opravdové bolesti a bázně před dalším poklesem než je třeba.

Do druhé skupiny zařadíme opačný typ. Sem patří

adjustování dopadlo jednoduše a přirozeně, patrně banálním. Adjustování závěrečné ze samolibosti a umíněnosti. Adjustování papíru z důvodů estetických. Dodržování pravého kraje z ohledu na estetický vzhled rukopisů.

3. **Věcné stanovisko.** Dobré všeobecné rozvržení plochy, uspokojující horizontální a vertikální rozdělení. Částečné zdůrazňování rozdílů velikosti (ovšem, že při častém zmenšení poměrů velikosti). Svéráznost tvarů. Zjednodušení. Nedostatek počátečních adjustací. Malé písmo. Dodatečné opravy z ohledu na jasnost písma. Z toho vyplývá: pisatel spojuje silné duševní zájmy se skutečnou originalitou a silnou snahou po jasném výrazu. Přehnaná sebekritika, podmíněná však vždycky snahou: upoutati k sobě pozornost.

4. **Krajně stupňovaná citlivost se sklonem k vratkosti.** Značný stupeň proměnlivosti různých znaků písma: Vlnité řádky.

5. **Silná smyslnost.** Pastóznost. Silná proměnlivost všech důležitých znaků písma.

Jsou zde tedy nepopíratelné začátky hysterického založení, vyvěrající hlavně ze silně sexuálně zbarvené sensuality.

J. Rozpor.

Z předchozího souhrnu vyplývá jasně jednak rozpor vratkosti a smyslnosti, s komplexem vědomých oprav, ať z důvodů mechanických či duševních.

K. Souhrn v celkový obraz.

Ze snešeného námí materiálu vyplývá tento obraz charakteru asi 20letého Weiningerova:

Mladý muž, jevíci živý zájem o duševní otázky, zálibu v silných smyslových dojmech a smyslnost. Nadán obrazotvorností a jsa vášnivě povahy, hledá pro četné kontrasty, vířící v něm, přiměřený výraz. Ale toto usilování o formu výrazu je zbarveno silným systémem estetickým, pudem po nejjasnější formě výrazu a stále živoucí potřebou ohromujícího účinku. Není nikdy úplně oddán věci. Jeho stanovisko je vždycky diktováno potřebou osobního uplatnění. Jakmile povolí uzdu, to jest, jakmile dá v silném okamžitém impulsu volný průběh přirozenému výrazu své opravdové podstaty, zdá se mu, jakoby se byl dopustil banality. Hned přiskočí jeho rozum a jeho touha po efektu na pomoc přirozenosti výrazu, již pocituje jako vadu. Piluje na textu tu i tam, hledá originální formu, ale vidíme, že právě v těchto případech dochází opačného účinku.

Při tom všem je tu i nadále silná vnitřní nevyrovnanost, nezmírněná žádnou sdílností. Téměř všechny rozhodující znaky písma kolísají trvale, místy se objevuje vratkost, svědčící o neupevněnosti celé povahy. Proti ní bojuje vědomě s neobyčejnou důtklivostí, což nejlépe ukazuje do jaké míry jej ovládá »horror labilitatis«.

Je tu nad pochybnost silná originalita, žhoucí schopnost čtu, zbarvená ovšem více smyslně než citově. Rukopis ukazuje člověka plného hlubokých vnitřních rozporů, v duševním stavu, v němž dosud nelze poznati, mohl-li by snad jednou později dosáhnouti harmonického ukáznění těchto silných impulsů a vyrovnání nemilosrdně se potírajících vnitřních rozporů.

ti, kteří si z vojenských rozkazů tropí žerty a kteří si z poddůstojníků tvoří figury pro své vtipy. Tato kategorie rozkazy neplní, a když, tak z poloviny. Poddůstojníci proti nim většinou nezakročují, neboť takoví muži mají za sebou celou rotu, čili jsou populární. Mužstvo se obdivuje smělosti, s jakou odpírají vykonávat rozkazy. K smělosti patří také slušná dávka sebevědomí a jistého vystupování. A představeným se velmi často, ne-li vždy, takovéto vystupování líbí. Vždyť jsou to lidé prozíraví, vypočítaví, energičtí, pohotoví a veselí, ale při všem i řádně lehkomyšlní a podvodní. Dovedou vyhověti rozmarům svých představených, umí obveseliti, vystihnouti náladu a dle toho jednat tak, aby měli ze všeho co největší prospěch. Žít na cizí účet ve všech směrech — to je jejich zásada, a je-li to poddůstojník, pak u něho platí heslo: Za peníze vše. Představení jsou k nim velmi shovívaví, poněvadž vědí, že je v žádném směru nenapraví. Jen kruté přestupky a přehmaty bývají trestány, ale pak se voják skutečnému potrestání vyhýbá a obyčejně se i vyhne.

Tato skupina se trestu vůbec nebojí, jen se mu vyhýbá. Je-li člen této kategorie přece přiskřípnut, pak přijímá trest se smíchem. O napravení nemůže být ani řeči. Jest jich také asi 15 procent.

A nyní poslední kategorie: vojáci, kteří si zvolili na vojně zlatou střední cestu. Připomínáme, že jsou to nejnešťastnější lidé ve vojsku. Jsou nerozhodní, nesmělí až bojácní, a jen občas v nich propuká život. Provedou-li něco v takové chvíli, mají více než jisto, že budou potrestáni. K nim není ohledu ani shovívavosti. Z jejich řad se rekrutují ony figury Švejků v hanlivém slova smyslu, o něž se každý oře. Jejich vnitřní život překypuje nenávistí, ale nedají jí propuknouti. Schází k tomu o d v a h a! Zoufale tápají sem a tam a nemohou se nikde zachytiti. Každý pokus o lepší postavení v rotě jest korunován nezdarem. Jsou roztrpčeni na celý vojenský systém a jejich touhou je domov. Domů, za všech okolností domů, třeba by tam neměli co jísti. To je kádr té skupiny, která na otázku, jak se vede, odpovídá touhou po civilním životě.

Trestu se bojí, ale opakuje-li se vícekrát, zlhotejní k němu, pohrdají vším, co zavání vojančinou. Tato kategorie je nejpočetnější, tvoříc asi 70 procent všeho mužstva.

Ovšem, že tyto skupiny nejsou od sebe tak ostře odlišeny.

A nyní si všimněme, jak probíhá trest u jednotlivce. Na venek nebere se trest téměř nikdy vážně. »Zavřít mě mohou, ale pustit musí«, řekne postižený, a konečně: voják se stává vojákem teprve tehdy, až když je zavřen. A každý voják, ať už patří k té nebo oné kategorii, omlouvá své potrestání, omlouvá-li je vůbec, tím, že trest je cosi povznášejícího, cosi, co patří k věci, co dělá vojáka vojákem. Vnitřně vyhlíží trest trochu jinak. U první kategorie působí opravdovou bolest, druhá se mu vysmívá a nejpočetnější kategorie pociťuje trest také jako velmi tíživý, ale jenom trest první a snad druhý, k pozdějším se již staví úplně lhostejně. Je to trest, ale nenapravuje, nevychovává. Voják stává se k častějším trestům lhostejný a své kousky provádí dál. Stává se po několika trestech prozíravější, smělejší a také obratnější a těžko lze ho pak při činu dopadnouti a ještě těžší usvědčiti. Ostatní mužstvo snaží se

v takovýchto situacích, nejde-li to příliš do tuhého, postiženým pomoci.

Při hromadném potrestání vojáků ztrácí trest úplně význam. Vojáci jsou veselí, mají radost, že je jich jednou více, zpívá se a popíjí. Není snad na vojně vůbec veselejší chvíle než je při společném odpykávání trestu. Zdá se vám, že všichni ti zavření jsou vašimi blízkými přáteli, které nesmíte rozhněvati a popuditi. Snášelivost a blahovůle ovládá myšlenky všech.

Probereme také ony případy, kdy voják se dopustí trestného činu, ale potrestání se vyhne.

Podplácení děje se různými formami: penězi, pohošněním, splněním přání, jichž splnění se očekává a pod.

Podvod rovněž dopomáhá k beztrestnosti. Přípisy a hlášení se »ztopí« v kancelářích, »služebně« se vzdalujete od roty tak dlouho, až váš případ se zapomene. Zapomenutí docílí se také tím, že se hlásíte jako nemocný, ať už vám skutečně něco chybí anebo nemoc jen předstíráte.

Je ještě jedna možnost zbaviti se trestu: odprošením představeného. Je to pro provinilce horší pocit, než odpykávati trest. Přijít k představenému a prositi o prominutí, uvědomiti si přesně ten stav úplné podřízenosti, plné závislosti, nepatří k požitkům, a postižený obyčejně raději odpyká trest, než by šel odprostiti. Představení k prosbě staví se jako bohové, neboť jim lichoť, vidouce před sebou člověka, který je bezpodmínečně na něm závislý. Tento poměr uvědomění si úplné podřízenosti na jedné straně a plné nadvlády na druhé, není zdravý. Prositi jde obyčejně jen dobrý voják, který vojenské předpisy dodržuje do posledního puntiku. Strach před trestem nutí takové vojiny k prosbě o prominutí, kdežto ostatní prosbu zavrhnou jako úplně ponižující. Výjimku shledáme tam, kde je představený dobrého srdce a nemůže před sebou viděti prosícího muže. Tam ovšem pak odprošují všichni: dobří vojáci i ostatní.

Největší závadou je malá nebo žádná prozíravost toho, jenž má trestní pravomoc. Je to zhusta, ne-li pravidlem, že jste trestáni pro hloupost, kdežto skutečně trestné věci jsou pomíjeny. Vidíte, že váš kamarád provedl poklesek, jež nelze trestati kázeňsky, ale nestalo se mu nic, přes to, že čin nezůstal utajen, kdežto vy právě za úplnou maličkost pykáte. Z trestajících nikdo nepomýšlí na to, jak vlastně trest bude působiti na trestaného a jak na ostatní. Nic tak nedemoralisuje, jako k ř i v e uložený trest. Nejen že má zhoubný účinek na trestaného, ale působí u všech zahořklost a odpor k tomu, jenž trest udělil, a skrze něj na celý vojenský systém.

Nejedná se nám ovšem jenom o tresty, ale i o vystupování představeného proti podřízeným. Vyhubovati vojína, to je vlastně také trest. Nevrlé slovo, zbytečná výčitka a neodůvodněné plísňení působí jako nakažlivá choroba. Zaujetí proti takovému představenému nese se mužstvem, dokud jiná osoba neupoutá na sebe pozornost. Ovšem, že takovýto představený si těžce potom získá sympatie. A tak se v tradici udržují nenávist a odpor. Spáchaná křivda na vojínovi hryže a živí pověstnou nechuf k celé vojančině. Trestem se voják k vojsku nepřipoutá, ani z něho lepší voják nebude. Vytkl jsem v předu, kdy trest, ovšem spravedlivý, napravuje. Nenapraví-li trest, je pochybné trestat, a nutno hledati jiný prostředek, jak utužiti kázeň.

Domníváme se, že není účelem presenční služby

vzbuditi odpor vojína proti celému vojenskému systému. Pak ovšem musí býti presenčení služba vojínu upravena tak, aby k vojsku přilnula.

O nové formě výchovy vojáka měli by přemýšletí hlavně mladí důstojníci, kteří přišli k rotám z akademie.

Proti trestu můžete si stěžovati, ovšem výsledek je pro vás v devadesátipěti případech nepříznivý. Prostředky výchovy, kromě trestu, jistě existují, o tom nelze vůbec debatovati, je však nutno na odpovědných místech o tom přemýšletí.

Jaroslav Naumann:

Výdělek, nepřítel přírody.

Zvítězí-li ničivé cíle našich národohospodářů, pak i mýval se svým dutým stromem podlehe nelibostnému osudu, což znamená vyplenění posledního krásného kouta naší země dolarem a jeho ctiteli. Kéž mne stihne dobrotivá smrt dříve, než se tak stane.

E. Thompson Seton.

Je-li člověk v cizině a vzpomene-li toužebně na vlast, vybavuje se mu v mysli vždycky kraj — rodný, nebo nejlépe známý — ale k r a j. Ne lidí a vztah k nim, ale země, především země, její krása a rázovitost; dvojnásob, je-li ta krása nějak mile odlišna od cizího kraje, v němž je nutno žít. Po prostředí společenském se tak netouží, na to se — a mnohdy dost rádo — zapomíná. Nejprostší obraz, tuctová pohlednice dovede vzrušit. Krajina strhuje na sebe téměř celou představu vlasti.

Ti, kdož jsou doma, žijí jinak. Každodenní okolí je tak všední, pojem vlasti tak uhlmatán a uvláčen — ostatně je to vše příliš samozřejmé, že ani nenapadne o tom přemýšlet. Zato vztahy společenské, sociální a politické! To je jiná. Ty se dotýkají každého, jsou denně přemílány v novinách, pořád se o nich hovoří, radio o nich bzučí, ony reprezentují vlnu života.

Z tohoto stavu vyplynul — zhruba vzato — i náš kusý zákon na ochranu republiky. I on ignoruje půdu země, na níž žijeme, dotýká se jí pouze ve smyslu politické celistvosti. Ale její skutečný stav, její krása — vyšly v něm zcela na prázdno. A přece to, co je srostlé se zemí, je tak úžasně stálé, je základem, na němž vše ostatní stojí. Je rozhodně důležité, aby národ měl politicky samostatnou zemi, leč neméně závažné je i to, jaká ta země je, jakou má tvářnost. Víme, že mezi zemí a lidmi jí obývajícími je zvláštní nehmatatelný vztah. Je nám již dobře známo, jaký vliv má krajina (spolu s podnebím) na charakter národa. Krása země, kterou obýváme, není ani v celku, ani v detailech ničím zbytečným bez vlivu!

Rámeček, do něhož kde kdo vecpává kde co na oslavu prvního desítiletí republiky, asi praskne. Není proto vhodné svazovati pouze s ním i snahu po žádoucím rozšíření zákona na ochranu republiky i po stránce ochrany přírody. Je sice hanba, že se republika nemůže k svému prvnímu jubileu ještě pochlubit rozumným a účinným zákonem na ochranu krás, které se vlídností osudu dochovaly až do jejího vzniku, po nichž, jak jsme doufali, že sáhne ihned a oběma rukama — ale to je snad vše, co to má právě s desítiletím společného. Dostaneme-li však zdravý zákon na ochranu přírody aspoň v jedenáctém roce republiky, i pak zaplatit bůh za něj.

Předběžné práce bylo vykonáno více než dost. I přísně vědecké. Stačí vzpomenouti jen krásného a nejvyšší nezbytného plánu rezervace tatranské. Bylo ostatně už tolik napsáno a napřednášeno, že je mnoho lidí přesvědčeno, že je o ochranu přírody u nás ne dostatečně, nýbrž skvěle postaráno. A zatím — pokud je chráněna vůbec — děje či spíše dalo se tak skoro jedině porozuměním jednotlivců, které však pozemková reforma leckde proměnila skoro v opak.

Je nejvyšší čas. Rázovité porosty rostlinné jsou neúprosně hubeny. Na místa ušlechtilých a vzácných rostlin dere se kosmopolitická společnost plevelů a rostlin doprovázejících polní hospodářství — vyplňuje se krutě výrok autora »Lovcových zápisků«... a vyroste, co vždycky vyrůstá na místě, kde byla »člověčina«, kopřiva, lopuch, bodláčí, lebeda a šťovík. Nevíc, co je horší a co se nás bolestněji dotýká, zda toto neuniformování dobrého porostu krajinného, nebo to, že mizí a zakrňují lesy, že se — hlavně na východě republiky — mění i pralesy v pustiny a v pastvíska, z nichž ostatně nevzejde ani hodnotný sýr. Míst zachranyhodných bude čím dále méně a jejich záchrana bude rok od roku nesnadnější a dražší. Jako v Německu, kde zachraňují zbytečky.

Často mne už napadlo, že každý opravdu svědomitý státník by měl býti aspoň trochu zahradníkem, aby názorně pochopil, co dovedou plevely a paraziti a jak je nezbytně nutno hubiti je již v zárodcích, nedovolit, aby přebujeli. Pro zákon na ochranu přírody platí to i ve smyslu doslovném, nepřeneseném, a mohli i měli by to zvláště dobře pochopiti státníci strany, která je přírodě nejbližší, třebaže ochrana přírody, svědomitě prováděná, se leckde dotkne především zájmů a zájmeků jednotlivých jejích příslušníků.

Není možno nechat vše běžet, věřit, že si příroda pomůže sama. Poměry se příliš radikálně proměnily. Pokud nikdo nedbal o kytíčku, nebo pokud lidem stačil tulipán, pomněnka a růže, nebo v kleci kanár a lidé žili za hradbami měst, bylo hej kandíkům a ledňáčkům, střevisníkům a jasoňovi. Ale zájem o přírodu, vzbuzený školou a zpopularisovaný vědou, vlekł za sebou i stín. Byl probuzen v širokých vrstvách chtíč po věcech až dosud neznámých. Botanisovalo se, vycpávalo a lisovalo — školní sbírky byly lákavým příkladem. Přesazovalo se nejen soukromě do zahrádek, ale zvláště německé zahradnické závody plundrovaly přírodu po obchodnicku. Utrpěly tím hlavně Krkonoše a vůbec severní Čechy. K tomu přistoupilo bezohledné sbírání rostlin léčivých a domněle léčivých (Drosera) i k jiným účelům (nejnověji Ledum na výrobu voňavek).

Takové každoroční soustavné plenění a ničení vedlo k úžasnému ochuzení přírody. K tomu nutno přičísti i stále rozměrnější kácení stromů, otevírání lomů, rozbíjení balvanů ležících na povrchu. Nelze ovšem ani podceňovati výletní, turistické a skautské vnikání do přírodních zákoutí do nedávna nedotčených. Ptactvo trpí nedostatkem hnízdišť (dutých stromů), je krutě hubeno kočkami, které na venkově nejsou namnoze vůbec krmeny, a je decimováno každoročně dvakrát na evropském jihu.

Bylo by zbytečno rozvádět detaily. Povídat, jakou povinností je zachovat u nás lišku, vydru, medvěda, rysa, sokola, výra, dropa. Každý však pochopí, že když nastal systematický ústup všeho vzácného, krásného a odlišného, když dříví tak úžasně stoupl v ceně a lid-

ská chamtivost tak zneomalenila — že je nezbytně třeba včas něco podniknout a zachovat aspoň neporušené ukázkou toho, čím jsme se sami radostně kochali zásluhou menší rozpínavosti našich předků, jimž svět nebyl ještě tak úzký, takže na něm zbylo i trochu místa pro jiné »neužitečné« tvory a pro krásu, která »jediná spasí nás«!

Jakákoliv rekonstrukce zničených krás přírody je vyloučena. Nikdo nevrátí ani nenahradí, co bylo jednou zahlazeno. Nerozumu z nevědomosti podlehl již tolik zbytečně. To je omluvitelné. Lhostejná nevědomost za plného vědomí o stavu věcí je však neomluvitelná!

DOBA A LIDÉ

Rostislav Kocourek:

Světoběžníci a jiní trosečníci.

IV.

Park hladových.

Nad přístavem oránským a pod pevností běží nad sebou pět cestiček. Kvete tam spousta květin a stromů, chodí tam spousta lidí. Děvčata a hoši se k sobě přibližují, staří páni vykládají a Španělky hovoří s kočárkem. Čtou se noviny a v písku se dělají tunely. Se shora je rozhled na přístav i město. Věčně modré nebe snoubí se atd.

Park je rozdělen. Spodní cestičku má míšenec černochoha a Maurky, silák Saïd, až k dvanáctému stromu. Odtud k městu Arab Abd-el-Kader. Druhou švýcarský Němec Steingold celou. Třetí je okupována jen čas od času, protože je nejméně výnosná. Patřila mně. Čtvrtá byla Španělka jménem Paris, a pátá rozdělena na čtyři úseky, neboť byla zlatým dolem. Tam sídlil diktátor oránského parku, čtyřicetiletý muž, jehož jméno jsem se nedověděl, říkalo se mu »otče«. Byl jsem v parku jen deset dní, nemohl jsem bohužel odhalit toho darebáka. Byl sprostý a bezohledný, drzý, perversní, nevím, kde mám sehnat více zlých slov proti němu. Ráno seděl u sochy Étienna bez nohou. Večer chodil s desítiletým klukem slepý po kavárnách. Co dělal v noci, nevím. Ale podle poslušnosti a ohledů, které mu projevovali pachytýři v parku, podle pozdvížení, které způsobil jeho příchod do žebráckého útulku, myslím, že to byl »otec« žebráků a zlodějů.

Rozdělení parku, jako všechno na světě, mělo své důvody hospodářské. »Máš tu a tu cestičku« znamenalo: můžeš na ní sbírat špačky, lvy, tygry, slavíky, zkrátka, co den dobrého přinese. Domorodcům byla dána první cestička, protože tam chodila francouzská část obyvatelstva. Francouzi, jak známo, nedovedou pořádně kouřit. Rozmáčí cigaretu až do polovičky. Otec rozhodl: »Arabové jsou prasata, tak to je jejich.« Nejvyšší cestička s terasou byla navštěvována cizinci, kteří kouřit dovedou a pustí sem tam frank, nebo něco ztratí. To byla cestička privilegovaná. A do mojí, nejkrytější, bloudily jen duše po dvou a v sobě ztracené, které na cigaretu ani nepomyslely. Časně ráno se oku-

kovalo v blízké tržnici. S lovem se přišlo do parku, pod vodovodem se špína s ovoce spláchlá. Pak se organizovaně šlo do pekařství, kde dobrá paní rozdávala chleba na lístek z prefektury. Korporativní návrat do parku »na svá místa« a lavičky ukončil společenský život. Arabové pilně sbírali a my koukali na moře, na lodě, na šťastné lidi a pili vodu, abychom zahnali hlad. S počátku mně bylo hloupě, až se Saïd smíloval a dal mně kus chleba a ukradené rajské jablíčko. Druhý den zase přálo štěstí mně. Našel jsem stroužek česneku a namazal mu chleba. Měli jsme všichni hlad a proto nás nebavilo ani o sobě povídat. Jen Saïd mě seznámil se svou milou. Ta přišla za mnou večer a prosila, abych jí napsal Saïdovi dopis. Diktovala mně slovy a očima toto:

Můj Saïde,

země je veliká, moře bez konce, já jsem maličká, Saïde, ale miluji tě. Co bohatství je na světě, milý, já jsem chudá, Saïde, ale miluju tě. Život můj temnější noci, v ní, Saïde, o tobě se mi zdá. Chceš být mým světlem?

Roztrhni tmu, Saïde můj, buď mým svítáním, svítáním pro mě, naším jitem, dnem pro nás dva.

Co ti mám dát, ohromný Saïde? Jen docela maličkou věcičku, malinkou, malininkou, ale život je, pane, v ní. Svě srdce ti dávám, tobě prvním, své srdce, srdíčko malé.

Starý je svět a měsíc ještě starší. Jsem mladá, Saïde, a miluju tě. Má duše je tvá, svou mi dej, dej mi ji celou, můj pane.

Tvá Aïcha.

Aïcha měla kamarádku a ta kamarádka milého. I přišla ke mně, abych psal tento dopis:

»Z úrodné zelené země pustina veliká bude, písečná poušť a země vyprahlá, ustane-li déšť. Nebude lidí a nebude květin, pustina veliká bude a měsíc život neuvidí.

Nepřijdeš-li za mnou jen tři dny, spálím se žízní a touhou, shořím láskou. Moje srdce bude prázdné a zmrátné bude, jako květ umře smutně, nutně.

Ledový vítr zahučí věčnou nocí, poletí polem zavátým sněhem, přes ledové moře, nebude-li slunce. Nepřijdeš-li za mnou, mé srdce do noci hodíš, zimou mě ubiješ. bez svojí lásky.

Bez slunka a vody není na světě života. Není štěstí pro mě bez tvojí lásky.«

Tvá Zohra.

Večer, v půl deváté, nastupovali na naše místa lidé s plným žaludkem a vroucím srdcem. A my se stahovali přes celý Orán do asyly pro žebráky. Protože v jeho zdech skončí vyprávění o zlomených lidech, prosím, abych mohl říci, jak jsem se tam dostal.

V Boufarik u Alžíru byla hospodářská výstava. Jel jsem se tam podívat. Už to byl útok na můj rozpočet. Pak jsem si zamlouval z neznámých důvodů, že vyhraju v loterii deset kilo cukru nebo příbor pro deset osob. Po osmdesátifrankovém namáhání jsem toho nechal a učil se dvě hodiny hrát japonský kulečník — třicet franků za tento zájem o orientální velmoc. To je sto-deset a k tomu 50 franků výlohy je stošedesát franků. Rozpočet byl na 15 franků denně. Čili byl jsem pasivní o deset dnů. A těch deset dnů, nechtěl-li jsem o ně zkrátit svůj pobyt v cizině, prožil jsem v asyly v Oraně.

Západ Adama Sinaje.

Leží opilý v lese nad Oranem. Usnul, když byl řekl, že nikdy nespí venku, jen tak si na půl oka zdřímne, jako četník, protože tady jsou všude zloději. Marně se ho ptám, smím-li sníst kus chleba a rudý salám, ze všech čertů dělaný. Jím. Zapaluju cigaretu, již mně dal, sirkou, kterou koupil, a čtu jeho noviny. Adam Sinaj měl dnes slavný den. Ale krátký. Je poledne, Adam už spí. Adam Sinaj měl před sebou život. Je mu padesátšest let a už končí.

Vzal mě do ochrany. Je v asyly šestý rok a vysloužil si nárok na privilegované postavení. Spíme spolu v úřadovně židovského dobročinného spolku pod stolem. Večer vypráví, v noci přese mne klopýtá a ráno v půl čtvrté budí, balí žíněnky a posílá ven. Nesmím se vrátit až v půl deváté večer.

Adam Sinaj je Němec. Minulost? 19 roků v cizinecké legii, malá pense, vojenská medaile a 50 franků za půl roku.

»Grüß Gott.« Tak mě uvítal, ale jinak mluvil francouzsky. »Budeš večerjet?« »Nemám co.« »To nevádi. Vem tohle, jdi naproti k tamhle tomu oknu a řekni, že pro Sinaje aby poslali něco.« Vzal jsem rozbitou krabici od konzervy, rezavou, s drátem místo ucha a šel. Zaklepal na okno. To se otevřelo a za ním pět hezkých slečinek s bílými zástěrkami — lyceistek. Byl bych se dal okamžitě vystřelit na měsíc, ale protože se to nedalo udělat, hanebně jsem utekl. »Tam nejdu,« povídám. A Sinaj plakal. Proto, že nemá večeri a proto, že už se neumí stydět. Vzlykal a spalí jsme. Ráno jsem odešel do parku a večer se vrátil. »Neseš něco?« »Nic jsem celý den nejedl.« »Já taky ne.« Napiji jsme se tedy vody. Adam lehl, já v okně myslím na všechny revoluce a vzpoury. Byl bych rozbil osvětlená okna, urážel strážníky, jenom vstát se mi nechtělo. V půl noci jsem usnul. Třetí den zrovna takový. Adam ukradl dozorcí kus chleba a dostal nafackováno. »Voda se mně zprotivila,« Adam nařikal. Odplivl jsem sám před sebou a šel k oknu s dívkami. Daly nám polévku od oběda. Adam plakal, že už se nestydím a že má co jíst. Bylo toho jak za pět nic. Čtvrtý den zase bez jídla. Adam mě radostně uvítal. »Koukej, kamaráde, dnes si dáme. Byl jsem v přístavě.« A dali jsme si: všechno bylo zkyšané. Plechovka zkažená a tak se nic nejedlo. Ale Adam si zpíval. »Počkej na mne zítra v půl osmé před prefekturou, někam půjdeme!« řekl hodně tajemně a smál se.

Tou schůzkou otevřel se slavný den Adama Sinaje. Byla výplata odměn za vyznamenání. Na lavičce před prefekturou beznozí a bezruční domorodci. Starý dědula rozklepaný ve žlutých šatech s knížkou v ruce — vojenská medaile za dlouhé služby. Bezrukou otrhaný muž — vojenská medaile. Muž v bílých kalhotkách, obyčejných nažehlených šatech s učeným kloboukem, pečlivě oholený, tvrdý límec s černou kravatou — hrdá vojenská medaile. Jiný bez levé ruky v listonošské uniformě. Žena v staromódním klobouku s fialovým pštroším pérem zděšeně shání kolek, aby nezmeškala, až o jejím muži budou číst »za dlouhé a věrné služby padesát franků«. Pán, jako úředník v pensí, v lesklých černých šatech a slamňáku. Jiný v bílých šatech, ne zrovna nejlacinějších. Nemele se mezi ostatní, pyšně se prochází kolem prefektury, neboť si nejde pro peníze, ale pro obnovení a zdůraznění vzpomínky, že dostal vyznamenání a že té cti hoden zůstal a, chvála bohu, těch peněz nepotřebuje. A pak můj Sinaj ve všedních

šatech, provazových střevicích okovaných, aby mu vydržely dva měsíce. Těšil se na to a chtěl, abych viděl jeho kamarády, bývalé legionáře. »Všichni mě znají,« říká, »jsou to dobří přátelé a půjdeme na flám.« Než nikdo si ho nevšímá. Adam chodí od jednoho k druhému, ruku podává. Řekne-li mu někdo slovo, běží ke mně a vypravuje dlouhou historii o tom, co mu říkal. Konečně se pokladna otvírá. Sinaj a ostatní se řadí. Sinaj vytrvale salutuje, staví se do pozoru a gestem blahosklonně uraženým hledí nově příchozí zařadit za sebe. Přišel přece dříve a má devatenáct roků v legii. Ale je stále poslední a poslední vyrukuje ze dveří. Přátelé odešli, čekám sám. A je mi líto, že Adama nečekám s plnou kapsou peněz, ale že proti své vůli myslí na to, co budu za jeho peníze jíst.

Šli jsme to oslavit. Adam Sinaj pije. Každý krejcar, který sežene, propije. Chodí od baru k baru. Postaví se k pultu, řekne, že je po snídani a chce červené na vrch. Pak na to červené ještě skleničku, k té skleničce krapet a ten krapet pro chuť musí spláchnout čtvrtou.

Držím s ním krok a za čtyři skleničky vína piju jednu bílou kávu. Sinaj mně nahlas nadává a všelijak ponižuje. Motá se už, vedu ho na lavičku. Vydechne trochu a znovu jdeme. Při tom vykládá, že pokud jsem s ním, žádný policajt mně nic neudělá, že ho všichni znají a jsou jeho kamarádi. »Kdyby tě chtěli sbalit, řekni jen, že jsem tvůj přítel.« Pak se svalil pod lavičku. Strážník mi pomáhá Adama usadit a vykládáme. Adama skutečně všichni znají. V době výplaty ho najdou ležet na ulici a ze známosti ho dopraví do asyly. Strážník mě varuje před úmyslem vzít mu deset franků a schovat je. S Adamem nikdo nic nepořídí a je lépe mu vyhovět. Doporučuje mi, abych vstoupil do cizinecké legie, že budu brzy důstojníkem a budu žít jako v ráji. Adam se při zmínce o legii probouzí a horlivě přisvědčuje. »Vstup tam, kamaráde, vstup. Bude z tebe chlapík, zrovna takový prase jako jsem já.« A jde pít dál. Strážník-Turek jde s námi. Je prý v Oráně zavřený můj krajan na šest měsíců pro pašování kokainu. Plívá krev a je ve vězeňské nemocnici. Protože ten krajan uměl italsky, srbsky a německy, bude to jistě Jihoslovan.

Tak od baru k baru jsme stoupali městem, slunce řezalo. Sinaj si chtěl odpočinout ve své bývalé jeskyni, ale usnul mi o hodně níže. A večer jsem ho vedl a nesl před houfem kluků do asyly.

Sinaj pil čtyři dny v měsíci a jeden den za půl roku. Nemá nic než pít. Je každému nepohodlný. Vodil mě po svých známých a často jsme byli ze dveří vystrčeni. Měl jsem ho rád.

Třetího června 1927 viděl jsem ho naposled. Šel jsem se rozloučit do asyly. Ležel zpitý a prosil, abych mu řekl, jak se jmenuje. Vyprávěl jsem mu jeho život, tak jak on mně ho naznačil. Jak se mladý řezbář v Kolíně nad Rýnem zamiloval do své nevlastní matky a jak ho táta vyhnal. Že potom se tloukl sedm roků po továrnách a dílnách, devatenáct roků že zabil v cizinecké legii, třikrát že byl v Indočíně a pětkrát zraněn, že spával po jeskyních u Oránu a teď že konečně našel svůj domov. Sinaj vytrvale plakal a litoval mě, jaký jsem nešťastný člověk. »Pojď to zapít, kamaráde.« »Tak mi dej deset sous na skleničku, já to zapiju.« A s penězi v ruce usnul, zase sám.

První kniha o F. J. I.

I.

Je tomu dvanáct let, co František Josef I. zemřel. O významu tohoto posledního vladaře nemůže být nikde sporu: ani kdyby nebyl podepsal dokument, který formálně byl příčinou světové války. František Josef byl 68 let rakouským císařem a to právě v těch 68 letech znamenalo mnoho. Teprve nyní objevila se na knižním trhu první jeho biografie. A co je nejvíce pozoruhodné: tato biografie vyšla z pera Američana. Eugene Bagger žil tři léta v Rakousku a země rakouská — Vídeň, Dolní Rakousy a Salcburk — jej okouzly, jako všechny jeho krajany Angličany ze Starého i Nového Světa. Obliba země vedla k zájmu o její osudy. Bagger svou zálibu přiznává a omlouvá jí svůj chlad k císaři, jehož povahu se pokouší analyzovat. Je pravda, že autor napjal všechny síly, aby nepodleh kouzlu, které imponuje opodál stojícím: kouzlu dvorního lesku a pompésní inscenace osob i věcí. I moderní, upřímně demokratický Američan může tomuto kouzlu podlehnout. Zemřelá monarchie a zejména hrdina Baggerovy knihy měli v Americe a v Anglii i ještě na počátku války tolik sympatií, že i vynikající státníci angličtí i američtí — ba dokonce i francouzští — nepokrytě po skončení mírového jednání tvrdili, že by výsledky těchto historických porad byly dopadly jinak, kdyby byl František Josef zůstal na živu. Nebylo by tedy s podivním, kdyby byl Bagger se dal oslnit leskem habsburského panovníka. Bagger však ujišťuje, že se mu podařilo ubránit se těmto dojmům a že si dovedl zachovat úplnou objektivitu. Je pochopitelné, že cizinec, který všeho všudy pobyl v starém Rakousku tři léta, se domnívá, že je nepředpojatý. Může se tak tím spíše domnívati, když poznal úsudky oněch kruhů rakouských a hlavně vídeňských s nimiž se stýkal. Porovnáme-li jeho poznámky o poměrech a lidech v starém Rakousku s posudky a názory obsaženými v literatuře, kterou uvádí Bagger a odhadujeme ústní názory a posudky lidí, na něž se autor odvolává, je nutno přiznat, že vůči těmto pramenům Bagger soudí dost střízlivě. Avšak to nestačí poněvadž víme, že všichni ti, kteří sloužili Baggerovi jako pramen, nebyli objektivní ani písemně ani ústně a že s tedy Bagger ani nemohl utvořit objektivní úsudek. Úsudek o politickém jednání Františka Josefa může si utvořit jen někdo, kdo politickou historii Rakouska zná důkladně. Věříme, že Američan Bagger chce být objektivním, ale nemůže, poněvadž všechno, co ví už dostal zbarveno německoliberalními barvami. Bagger, zdá se, byl v dobrém styku s drem Friedjungem a ten by se jistě sám ohradil proti tvrzení, že byl politicky objektivním. Dr. Friedjung nebyl, pravda, černožlutým jako někteří jiní historikové rakouští, nebyl byzantský, nebyl ani přítelem a obdivovatelem Františka Josefa, ale neproto, že chtěl být objektivním, ale hlavně proto, poněvadž František Josef nebyl dosti německonacionální a velkoněmecký, jak by si byl Dr. Friedjung ve své velkoněmecké ideologii přál. Jak málo Dr. Friedjung dovedl být objektivním, když šlo o Německo a Němce, když se mu zdál okamžik vhodným, pro poněmčení (ve smyslu berlínském!) rakouské vnitřní nebo zahraniční politiky, to dokázal nejjasněji, když se slepě dal do služeb Aehrenthalových a Forgáčových. Nesporně velice nadaný historik Friedjung přišel při jugoslávském procesu zásluhou prof. Masaryka o svou politickou i historickou reputaci! Američan Bagger neuznal ani tenkrát za vhodné audiare et altera pars, když při studiu vnitřní politiky přišel na velké boje vnitřní: ať už s Maďary nebo s Čechy a Jihoslovany. Ve dvou jiných případech, kdy se Angličané hlouběji zajímali o vnitrorakouskou politiku, dospěli k zcela jiným posudkům a názorům na tuto politiku a tudíž i na Františka Jo-

sefa. Steed a Watson! Proto celá kniha Baggerova nemůže být hodnocena jako vážná historická práce a ukáže se brzo, že na př. Karl Tschuppik, tedy spisovatel německý, dospěl k názorům zcela jiným, zápornějším, jak na politiku tak i na osobu Františka Josefa. Není možno čekat, že oznámená biografie Tschuppikova bude vždy a ve všem souhlasit s politikou českou, nebo maďarskou za 68 let vlády Františka Josefa, ale je jisto, že tento německy cítící autor bude posuzovat císaře jinak, než objektivní Američan. Ovšem jen proto, že politickou historii Františka Josefa znal. Ostatně stačí jen poukaz na nedávno vyšlé paměti bývalého politika českoněmeckého Dra Baernreithera, jak jinak nutno posuzovat politiku rakouskou od let 1848 do 1916, když je toliko snaha po objektivitě, kterou u Baernreithera ani nelze úplně čekat, když on sám byl po dlouhá desetiletí aktivním politikem německým v Čechách a v Rakousku. Po té stránce tedy kniha Baggerova vědoucího čtenáře zklame. Je snůškou všech více méně zaručených zpráv a detailů ze života rodinného i politického, ale důsledky, jež z nich Bagger odvodil jsou skoro vesměs nesprávné, poněvadž autorovi scházela skutečná znalost věcí a poměrů, ne pouze vídeňských a rakouských, nýbrž českých, maďarských, jihoslovanských a polských. Nestačí pro takovou práci znát jen stanovisko německé. Na knize je vidět, že autor žil v Rakousku nějaký krátký čas, dlouhý však dost, aby poznal, že v tomto státě žily také jiné národy než Němci, ale nezajímal se o ně, patrně tenkrát nemyslel na to psát o této tak komplikované monarchii knihu. Při psaní cítil asi tento nedostatek sám, poněvadž tu a tam nalézáme o neněmeckých národech aforistické poznámky, jako na omluvu. Osvojil si dokonce žargon vídeňského tisku a oněch německých politiků a spisovatelů, kteří vedle tendenčně politických výkladů si utvořili v letech devadesátých minulého století i pro všechno starší dění v Rakousku svou namnoze legendární, vždy ale falešnou, poněvadž zcela jednostrannou konstrukci. Vidíme tedy v knize portréty celé řady osobností z politického a dvorního života rakouského, jak bývaly zhotovovány pro politické a agitační účely německoliberalní. Není v tomto popisování věcí a lidí ani potuchy po historickém studiu. Bagger četl prostě jen to, co mu podle všeho zemřelý Dr. Friedjung k četbě doporučil. Proto se Bagger patrně ani nepokusil utvořit si vlastní úsudky o době, a lidech, jež popisoval, převzal prostě pro svou práci názory a stanoviska Dra Friedjunga a jeho soudruhů. Proto je i charakteristika hrdiny jeho kruhy Františka Josefa, zkrácená a nepřádivá.

Nejdrastičtější se tyto nedostatky jeví při popisu éry Taaffovy, Taaffeho osobnosti a osobnosti korunního prince Rudolfa. V těchto partiích Bagger překročil přípustné hranice povrchnosti, omluvitelné snad u cizince; zde jakoby se dal přímo do služeb německých. Nepochopil situaci Rakouska a Františka Josefa, když povolán hr. Taaffe, a nedovedl postřehnout, oč císaři tehdy šlo. Bez povšimnutí a naprosto bez porozumění zaznamenává Bagger uzavření německorakouského spolku 1879 a souvislost tohoto aktu s jmenováním hr. Taaffeho. »Dva měsíce před podpisem smlouvy německorakouské František Josef opustil zase jednou německé liberály, kteří svým odporem proti okupaci Bosny vzbudili nevyšší jeho nelibost; jmenoval hr. Taaffeho ministerským předsedou, který ihned prohlásil federalistický, Slovanům příznivý program (!). Vnitřní politika rakouská dala se tedy v téměř okamžiku, kdy spolek s Německem se stal sloupem zahraniční politiky Rakouska, směrem Němcům nepřátelským (!). Hrabě Taaffe držel se 14 let. V těchto čtrnácti letech se Rakousku vládlo cynickou nepoctivostí, která k uspokojení nejpálčivějších potřeb okamžitých vypěstovala prostředky nouze a lži. Hraběti Edvardu Taaffovi,

»Edimu« z dětských let Františka Josefa, náleží smutné uznání, že dal staré rakouské politice podle hesla žítí z ruky do úst, poslední klasickeu nejzhubnější a nej cyničtější formu. Metternichovo »získat čas, znamená získat vše«, Schwarzenbergovo »každý den má své obtíže« shrnul tento chytrý, veselý, zcela nesvědčomý muž do jednoho slovesa, jež je tak skvostně a beznadějně vídeňské, že se nenajde v žádném jiném německém nářečí: »fortwursteln«. Také u nás je úsudek o hr. Taaffovi a jeho politice ustálen. Politická fysiognomie hr. Taaffeho přirozeně v historii — i rakouské — dopadne zcela jinak, než jak byla líčena v soudobém tisku a i v pracích historicko-politických a dlužno považovat za jisté, že po událostech převratových i jeho odpůrci jej budou posuzovat daleko vážněji. Vídeňský tisk z důvodů jednak taktických, taktickopolitických vytvořil o Taaffovi obraz, který vědomě byl naprosto falešný. Bylo lži, že hrabě Taaffe byl lehkomyšlný, frivolní a nesvědčomý. Ač byl narozen v Praze, byl povahou Vídeňák a to plnokrevný, miloval humor a mnohem raději se smál než mračil. Ale svůj úřad bral na výsost vážně a nemůže být o tom dnes už sporu, že ta zdánlivá frivolnost, kterou mi vídeňský tisk přibásnil, kryla vážnou politickou myšlenku. Ostatně: hrabě Taaffe, jako spolužák Františka Josefa a přítel z dětských let, jakmile vykonal svá studia a vstoupil do státní služby, byl stále v popředí politického a státního života. Než se stal chefem vlády, byl několikrát místodržitelem a opětně ministrem. Nikdy na něm vídeňský tisk neobjevil všechny ty hnusné vlastnosti osobní jako tehdy, když byl povolán v čelo vlády, která měla Němce přimět dorozumět se s ostatními národy. Taaffe nedostal od svého pána příkaz, aby vládl proti Němcům pro Slováky nebo dokonce pro Čechy, a Dunajewski, Taaffeův finanční ministr, správně prohlásil k Němcům v parlamentě program vlády slovy: Uvážíme-li vše, ukázali jsme, že neexistuje monopol pro panství pro kterýkoliv národ nebo stranu, dokázali jsme, že jsme ne sice proti vám — daleka nás byla tato myšlenka — ale že, o čemž jste pochybovali velectění pánové, že lze vládnouti bez vás a uspokojiti přece potřeby státu!« Taaffe vstoupil do parlamentu s vládou centralistických starorakouských byrokratů, k nimž konservativní Dr. Pražák byl přičleněn jako ministr krajan, který sám nevěděl na začátku co v kabinetě bude dělat. Byl tam jaksí za účelem navyknutí: český národ, dosud v opozici, měl si zvyknout na pozitivní politiku vládní, což nebylo maličkostí, poněvadž byl přechod příliš náhlý. Němci zas si měli zvyknouti na myšlenku, že nemají výsady na křesla vládní. Ale ostatní kabinet skládal se z centralistických německých byrokratů všech odstínů: od liberálního Stremayra do klerikálního hraběte Falkenhayna. Takový kabinet nebyl přec proslovanský a nemohl chtít utiskovat Němce. Ostatně nenechal, jak Bagger tvrdí, ani František Josef, ani hr. Taaffe, padnout Němce, snad jen německé liberály. A to prostě proto, poněvadž hr. Taaffe docela správně postfěhl neschopnost této strany vládnout. A ne jen vládnout rakousky, tedy v spolupráci i s ostatními národy rakouskými, nýbrž ani vládnout stranicky německy už liberálové nemohli a neuměli. Vždyť se to ukazovalo už před příchodem hr. Taaffeho, za Auersperga, a ukázalo se to dávno před okupací bosenskou. Vláda Auerspergova, věru německá, měla už dávno podkopanou posici, už dávno podávala demisi, poněvadž liberální Němci nebyli svorní a nedovedli svou vládu držet. Když pak došlo k okupaci bosenské, a Němci ani v této pro dynastii a monarchii tak vážné otázce se nedovedli dohodnout, císař nemohl ani při dobré vůli liberály držet. Dost dlouho beztak vládl se stranou, která mu z celé řady důvodů nebyla sympatická. František Josef, v otázkách finančních a hospodářských naprostý ignorant, nedovedl liberálům zapomenout krach z roku 1873,

a vše co zavánělo bursou a bankami, bylo mu odiósní. Mimo to nedovedl zapomenout, že němečtí liberálové to byli, kteří mu v lepší své minulosti vnutili církevní zákony. Přes to však byli mu stále ještě bližší než na př. Čechové, kteří právě končili dvanáctiletou abstinenci, tedy v jeho očích revoluci, v nichž viděl jen Husity a buřiče. Vždyť i vysoká šlechta česká byla v nemilosti: ani Jiřího z Lobkovicz císař nepotvrdil v úřadu předsedy okresního zastupitelstva mělnického. Byl by zajisté držel německé liberály dál, kdyby jej nebyla nutila politika zahraniční. Zde pan Bagger zase nepochopil stanovisko ne pouze Františka Josefa a Taaffeho, ale i samého Bismarcka. Bismarck uzavřel smlouvu s Andrassym a věděl, že dojde německorakouský spolek souhlasu a sympatií u Němců i u Maďarů. Ale tolik rozuměl Bismarck vnitřní politice v Rakousku, že by tím měl jen souhlas a sympatie menšiny rakouskouherského obyvatelstva. A to mu pro smlouvu, která zcela zjevně měla vystačiti pro situaci válečnou, nemohlo stačit a nestačilo. Chtěl souhlas ne-li všeho obyvatelstva, tož alespoň velké většiny. To znamenalo, že ta většina musí být v parlamentě a jelikož jedna z nejdůležitějších složek většiny v tomto případě jistě nejdůležitější, Čechové, v parlamentě scházeli, museli být přivedeni. To znamenalo pro hr. Taaffeho, že se o vstoupení Čechů do parlamentu postará. Víme z vlastní historie, že hr. Taaffe i s tou svou »proslovansko a pročeskou« vládou za vstup českých poslanců mimo ministerské křeslo pro Dra Pražáka nic nedal, že se zdráhal Dru Sladkovskému učiniti sliby, že prostě se odvolal k parlamentu. »Tam přijďte, tam budete v majoritě, tam si vše můžete vymoci!« To bylo vše, co slíbil. Pan Bagger, který se přec hodně musel zabývat zahraniční politikou Rakouska, tento důležitý moment přehlíží a přejímá úplně německý výklad Taaffeova ministerstva. Že Němci ztratili nadvládu, alespoň formální a absolutní za vlády hr. Taaffeho, je pravda a proto se u nás za dřívějších dob často přetřásala otázka, byla-li abstinence taktickou správnou čili nic, nebylo-li by bývalo vstoupiti do říšské rady už dříve. Že se proti Němcům za Taaffeho nevládlo, je dnes až i mezi slušnými Němci doznáno, kteří Stremayrova nařízení přec nemohou vydávat za nějaké bezpráví, zřízení české university za zbytečný present atd. Jak zůstal hr. Taaffemu německý byrokratism i centralism v kostech, ukazuje přec na konec jeho spor s Drem Riegreem o vnitřní úřední češtinu. Jak může trochu objektivní člověk tvrdit, že vláda Taaffeova Němce utiskovala, zůstane hádankou.

Docela naivní je to co si dal pan Bagger namluvit o poměru hr. Taaffeho k císaři ve věci prince Rudolfa, o němž ještě bude řeč. Je pravda, že hraběti Taaffemu politické hračky prince Rudolfa způsobovaly často nemilé obtíže ve vídeňských kruzích politických, a že tedy hleděl prince neutralisovati, který na rozdíl od svého císařského otce zůstal s německými liberály v úzkých stycích. Ale meritorně tyto styky ničeho neznamenaly. Rudolf vlastních politických myšlenek neměl, a pan Bagger sám si odporuje, když na jedné straně vypravuje, jak přísně se císař choval k svému synovi, a na druhé straně chce dokazovat, že si tento princ troufal dělati vlastní politiku proti otci svému, po případě proti ministrpresidentovi, který měl naprostý souhlas a důvěru Františka Josefa. Hrabě Taaffe hleděl jistě osobní obtíže, jež mu Rudolf dělal, překlenouti, ale je nezvratné faktum, že by byla u císaře stačila jedna vážná intervence, a Rudolfovi by byla zašla chuť k vážným intrikám. V takových věcech neznal František Josef žertů. Stejně pan Bagger zcela falešně posuzuje pánovitou a feudální povahu Františka Josefa, když vypravuje báchorky o výstřizích z novin, které prý Taaffe posílal císaři. Dobrý poměr mezi císařem a Taaffem,

mající svůj původ a počátek při hrách s kočárkem v zahradách schönbrunnských, byl by okamžitě přestal, kdyby si byl Taaffe dovolil intriky proti Rudolfovi. Císař byl si příliš vědom svého majestátu, byl jím feudálně příliš zaslepen, než aby byl svému služebníku — a víc pro něho nebyl ani hrabě Taaffe — dovolil jakýkoliv pokus intriky proti princovi následníku! V takovém okamžiku byl by císaři Rudolf se jevil ne pouze jako jediný syn a dědic, ale prostě jako budoucí císař rakouský, král uherský a český!

Je známo, že František Josef nemiloval, zejména po smrti svého syna, nikoho z rodiny, že dovedl bezohledně zakročít proti každému arcivévodovi nebo arcivévodkyni; jsou toho nesčetné důkazy. Ale takové záležitosti si vyřizoval sám. On, nikdo jiný si nesměl dovolit toho nejmenšího, pro všechny ostatní smrtelníky platil § 62 t. z. o urážce členů císařského domu! Císař netrpěl podobných věcí ani proti Františku Ferdinandovi, kterého jistě málo miloval, ne-li nenáviděl, jak teprve proti Rudolfovi. Dovolil zprávy a intimity o své rodině pouze policejnímu řediteli vídeňskému a to jen z té příčiny, poněvadž tomtuto úředníku dozor nad členy dvoru pán uložil. Policejní prezident vídeňský měl k císaři vždy přístup přes hlavu ministra vnitra a ministrpresidenta, aniž by těmto instancím musel udávat příčiny audience. Policejní prezident hlídal totiž pro císaře i ministry! Došlo-li k intervenci této instance, pak císař jistě zakročil, ale sám. Ostatně Rudolf! Rudolf dorůstal v čistě vídeňském aristokratickém ovzduší, které až na okolí Auerspergů, Adolfa a Carllose, s Taaffem byli zpřízněni, spřáteleni a jemu oddáni. Vždyť byl Taaffe po dlouhých letech první ministrpresident z jejich krve a podle jejich přání, z konservativních velkostatkářů českých. Proti němu byli Auerspergové — a to jen oba jmenovaní — a snad ještě klika hr. Wilczka, který se čítal ne ani k ústavověrným velkostatkářům, nýbrž přímo k liberálům vídeňským, poněvadž byl finančně angažován s Rothschildy na moravských uhelnách a vítkovických železárnách. Ale tu šlo vždy jen o neškodné hračky společenské, které se Rudolfovi zamlouvaly, poněvadž se domníval, že má spisovatelský talent. Nebyl ani sportsman, ani náruživý Nimrod, byl tedy spisovatelem ve volné chvíli, jež mu zůstala vedle přísně vykonávané služby vojenské a — milostné. Ženy a víno byly vždy hlavním sportem tohoto prince, jak ostatně ukazuje jeho málo slavný konec. Mimo styky s několika vídeňskými spisovateli a žurnalisty Rudolf s občanskými lidmi styků neudržel. Byl stejně feudálních názorů jako jeho otec, a měl příliš málo politického vzdělání a zájmu, aby nějakou činností mohl překážet hraběti Taaffemu anebo dokonce svému otci. Možná dost, že v hovorech se žurnalisty souhlasil více s nimi než s vládou, už proto asi, poněvadž jako každý následní byl opačných názorů, než panující režim. Němci mají zde ustálené slovo »Kronprinzenpolitik«. Když pak překročil třicítku, byl asi hodně nedočkavý, ale nikdo nebude vážně tvrdit, že by takové věru málo seriózní maličkosti mohly způsobovat obtíže hraběti Taaffemu, který u císaře se těšil naprosté důvěře. Vždyť je známo, že František Josef svého ministrpresidenta nechtěl propustit ani tenkrát, když hr. Taaffe překvapil rakouský parlament návrhem na zavedení všeobecného hlasovacího práva a celý parlament proti sobě pobouřil. Ani parlament mu neimponoval a demisi Taaffově nevyhověl dokud prof. Albert nepotvrdil, že dni hr. Taaffa jsou sečteny.

POVOLÁNÍ A ZÁLIBY

B. Chudoba:

Mladý sportovec v literatuře.

V »Pravidlech sociologické metody« napsal Durkheim zajímavou větu: »Nejedná se již o to, abychom zoufale sledovali cíl, který prchá tou měrou, jak postupujeme, ale abychom usilovali s pravidelnou vytrvalostí udržeti normální stav, obnoviti jej, je-li porušen, a znovu nalézt jeho podmínky, kdyby se náhodou změnily.« Zdá se, že ve směsi historických skutečností a vědeckých požadavků, mezi naukou o nezávislosti a úplně oprávněné normálnosti jednotlivých mravních řádů a naukou o působení odvěkých zákonů při opakovaných jevech, v době, která vědecky popírá i Comtovu vrozenou tendenci k pokroku i Spencerovu potřebu většího štěstí, není jiného východiška v celé sociologii než nekonečné obhajování těch normálních jevů, které ani nemusí být normální po stránce biologické a psychologické. Jaký vliv může mít taková věda strnulá v kronikářství? Kam by došlo umění bez zákonitosti aspoň metafysické? A co člověk sám, pro kterého jest věda s uměním aspoň poněkud vůdcem?

Henry de Montherlant úplně zapadl do tohoto beztvárného zmatku, ačkoliv měl poměrně mnoho příležitostí k lepší cestě. Snad mu bylo dáno více výhod než si myslíme: rodinná tradice, smysl pro zákonitost a přesné třídění, prostředí atd. Umělecky ze všech těch milostí dobyl málo. Několik krásných básní v proze, za nimi však prázdnota. Ostatně pro Montherlantovo dílo jest třeba více místa, chceme-li ocenit jeho význam i zbytečnost po všech stránkách; ale skutečnou jeho zásluhou, dosud málo pochopenou, spíše však důkazovou než uměleckou, jest postava Peyronyho,* hrdiny obou Olympik. Mládí a škola, mládí a život, obě tato spojení našla v Montherlantovi nejen oddaného apoštola, ale zvláště bystrého pozorovatele a soudce, který si mezi malichernými nápady učitelů a fantastickými knihami psychologů dovedl najít nejsprávnější stanovisko. Škoda, že ho neuměl hájit lepším způsobem s lepším výsledkem. Skutečná cena realismu si toho žádala. Vždyť romantism dovedl jen smutně pochybovat. Vzpomeňme si na Grayovo »Odu na etonskou školu«. Sotva si autor prohlédl zelená hřiště na břehu Temže, dochází hned k studené skepsi: »Běda, nedbajíc svého osudu, malé oběti si hrají! Nemají smyslu pro zla, která přijdou, ani péče kromě dneška.« A zakončil: »Myšlenka by zničila jejich ráj. Ne více; kde neznalost je blažeností, je pošetilostí býti moudrým.« Henry de Montherlant ujal se věci jinak. S počátku jistě považoval, jako Coubertin, nápravu školství a všeobecné výchovy za největší úkol, o jehož vyplnění se může sport zasloužit. Mládí mu poskytlo látku, kterou zachytil klidně a slavně. Mnoho se změnilo od Grayových dob. Zdá se dokonce, že staré, vážné ale je windsorských lesů kolem Etonu jsou v Grayově básni rozechvěny nejistotou a strachem. Naopak veselá a vzdusná francouzská krajina, jejíž duch vedl ruku Cézannovu, vyhlídí až příliš slavnostně a pozlaceně v Mont-

* Typ hochy v Montherlantově knize »Ráj ve stínu mečů«.

herlantově »Nádheře koleje«. Vystihl úplně morální krásu, ale ta, jak uvidíme jindy, právě jako pozadí a ozdoby jeho rytin, třebaš se v nich užívá svatých symbolů, nemá nic společného s křesťanstvím. Poctivější než tyto dekorace je Montherlantův naturalism, celkem veselý, neboť o Peyronym a jeho družici se mohlo říci jen mnoho dobrého; jedině překážky postavil do cesty úpadek samého autora. Tentokráte, (abychom našli změny během doby, nemusíme se vracet až ke Grayovi. Rainer Maria Rilke zanechal ve své pozůstatosti zlomek vypravování z vojenské akademie, zachycující úžasně důsnou atmosféru, která všude provází sebevědomé důstojníky, výkvět Jahnovy soustavy. Německý básník našel v zaprášeném sále akademie jen bezútěšnou smrt, vítězící snadno za bezradnosti a mlčení ostatních. Dnes se heslem stadionu stal zpěv a výkřiky při hře; jestliže si Montherlant vzpomene na válku a pocítí znovu blízkost smrti, ovšem smrtí životnější, brání se s napětím všech sil. Že konečně neodolal, za to nemůže sport, nýbrž filosofie. Jinak snad srovnání s Rilkem nijak nekulhá. Nemyslím ovšem, že se Montherlant nestává někdy demokratem proti své vůli; tak dalece ho nesmíme řadit mezi romantické aristokraty, hrdé na skvělé, ale staré barvy svého rodu, skoro mizící za záclonou kadidlového kouře a ve vlhkém šeru gotických oken. Když tito poloviční lidé, přízraky zapomenutých stránek historie, vsunou mezi své nedobrovolné návštěvy nešpor jízdou předměstským vlakem na zelené hřiště, ztratí sice na čas bolest svého stavu, nezabývá se však zrakového preludu, který jim i sprchu představuje v rytířských stínech. Demokracie a zdravotnictví mají pro ně menší cenu než námaha, pot, bolest a rána, věci to posvátné a hlavně tradiční, ano i stín mečů znamená více než ráj. Snad je to smutná kletba římského řádu, že nechápou kolektivum jako prostředí příznivé kráse nejen svou vnější výpravou a podívanou pro smysly i duši, kterou poskytuje, ale hlavně svými bytostmi, nalézajícími teprve ve sdružení místo k projevu svobodnému a ušlechtilému.

Ale Jacques Peyrony je vystižený tak dovedně, že ani rozmazaný tah Montherlantův na konci druhé Olympiky neruší jeho směle podoby. Peyronyů jsou sta, tisíce po celé Evropě a jinde, usilujících uvědoměle o lepší cestu životní než je ta, kterou jim ve Francii poskytuje rodina a u nás společnost. V tom směru by se Peyrony musel překreslit v každém případě jinak, třebaš hlavní rysy jeho povahy a jeho chování na hřišti by zůstalo vždy stejné. Typ rodičů Peyronyových je mistrovským dílem duševní fotografie, úplně stejné ceny s lyrickými užitkovými obrázky, roztroušenými po Montherlantových spisech, paradoxními na první pohled a překvapujícími později svou opravdovostí. Z takového prostředí si Peyrony našel cestu k dorozumění s druhými a najde si jistě cestu k poctivé práci jako tisíce jeho druhů. Nelze si ani představit, že by se kdy stal mrzutým nebo veselost předstírajícím obchodníkem, ani že by vyrostl v prospěchářského příživníka, jehož svědomí je nekonečně krátké a smělost bezmezná. Naopak, půjde jistě svou cestou, pryč od byrokratů a mladších, kteří se od opačného konce k byrokracii ženou. Jsem však dalek toho, abych všechny zásluhy o to přičítal kopané a atletice. Ty přispěly jen určitou částkou. Vždyť máme přemíru nechutných případů, jak sportu bylo zneužito; nejodpornější z nich je život Zuzany Lenglenové, jak jej vyličil autor

blízký Dekobrovi a Vautelovi, kterých se tak straní, Claude Anet. Proč hrála Lenglenová? Poněvadž si hrají opice, psi a kočky, dovozuje Anet. Přidal bych ještě: a obyvatelé Rivier.

Myslím, že by se cena obou Olympik o mnoho zvýšila, kdyby realistické zachycení mladého Jacquesa nebylo ustoupilo dekadentním rozmarům autorovým. Nemohu nikterak spolu spojit prolog Montherlantův v »Ráji ve stínu mečů« s koncem »Jedenáctky před zlatou branou«, kde se roztržka autorova se sportem líčí. Typ člověka, u něhož podle vyšetření Montherlantova trojí duše platonská, rozumová, citová a smyslná téměř zmizela, byvši pohlcena diktaturou těla, je nemožný plod nemírné fantasmie. Nepopírám, že by takoví lidé mohli žít, ale sportovci by rozhodně být nemohli. Onen záložník, pod jehož jménem se ukrývá autor v Olympikách, není jistě svým moralisováním sympatický žádnému čtenáři. Henry de Montherlant ho dokreslil věrně, dívaje se do zrcadla na svou vlastní tvář a domnívaje se, že opravdu objevil podstatu mravní zákonitosti a že »usiluje«, podle slov Durkheimových »s pravidelnou vytrvalostí udržeti normální stav« s nasazením vlastního života a vlastní popularity, následuje své otce v pochybném hrdinství. Byl však poctivý v předvádění skutečnosti až do konce. Všimněte si dvou vět, kterými se končí druhá Olympika: (Autor) »— zda to veliké tíhnutí ke sportu nebylo jen jedním z druhů pochybovačnosti a únavy, hromadným útekem daleko od tíže života!« (Peyrony:) »Nuže, neplač už, dítě, jdeme hrát.« Neřekl to dobře Peyrony? Neměl rád filosofie, neměl rád převahu citů, pokud by se nerozhodl rozumem; snadno se dal odvrátiti od jednostranného vyhledávání postupu ve sportovním světě; ostatně taková touha po kariéře vyskytá se v klubech jen zřídka, méně než si lidé představují.

Peyrony představuje normální typ mladého sportovce, který, jak říká Montherlant, zvítězí v příští válce, který rozhodně znamená kladnou část generace, jejíž polovzdělanci nevědí kudy kam.

NOVÉ KNIHY

M. B. Böhncl: *Rašení*. V nakladatelství Sfinx (B. Janda) v Praze. Po úspěchu svých »Nemravných« vrátil se v knize »Rašení« znovu na půdu, kterou zná nejlépe: na půdu střední školy. V neexistující nuselské reálie odehrává se před námi v řadě kapitol to, co jimí nazvali »probuzení jara«. Je to ústav s koedukací (společ. výchova hochů s děvčaty), a zde se díváme na účinky této novoty. Cena 33 Kč, pro odběratele Böhnclových spisů 30 Kč.

G. Brandes: *Prvotní křesťanství*. Slavný dánský kritik G. Brandes napsal krátce před svou smrtí knihu o vzniku křesťanství, jež vyšla právě nákladem Volné Myšlenky v překladu Jana Razila. Je to kniha, jež kriticky sleduje vznik křesťanství a hlásá zásadu, hájenou autorem již v jeho knize »Pověst o Ježíšovi«, že Ježíš nikdy nežil. Cena Kč 10.—.

Dr. F. X. Herles: *Jaroslav Čermák* k padesátému výročí jeho úmrtí. Druhé vydání. Studie životopisná provázena je analýsou díla, včetně výstav z literatury, a zvláště 30 reprodukcemi Čermákových originálů na křídovém papíře. Cena brož. Kč 15.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.

Zárobobování čsl. vojsk na Rusi 1914—1920. Sestavil major r. l. J. Vavroch a major r. l. J. Hájek. 7 vyobrazení, 5 map. Vydal vlastním nákladem plukovník Jos. Vavroch.